

ULBS

Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu

Școala doctorală interdisciplinară

Domeniul de doctorat: **Istorie**

TEZĂ DE DOCTORAT - Rezumat

**PROVINCIA SIBIULUI ÎN DOCUMENTE
CARTOGRAFICE DIN ZORII EPOCII
MODERNE**

doctorand:

ANDREI-NICOLAE NACU

conducător științific:

Prof. univ. dr. ZENO-KARL PINTER

CUPRINS

INTRODUCERE.....	Error! Bookmark not defined.
MULȚUMIRI.....	Error! Bookmark not defined.
1. CADRUL GEOGRAFIC.....	Error! Bookmark not defined.
2. CADRUL ISTORIC.....	Error! Bookmark not defined.
2.1. CONSTITUIREA ȘI EVOLUȚIA POLITICĂ ȘI ADMINISTRATIVĂ A SCAUNELOR SĂSEȘTI PÂNĂ ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA	Error! Bookmark not defined.
2.2. EVOLUȚIA TERITORIALĂ	Error! Bookmark not defined.
2.3. ORAȘELE ȘI TÂRGURILE DIN CELE ȘAPTE ȘI DOUĂ SCAUNE	Error! Bookmark not defined.
2.4. EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ	Error! Bookmark not defined.
2.5. LISTA LOCALITĂȚILOR DIN CELE ȘAPTE ȘI DOUĂ SCAUNE	Error! Bookmark not defined.
3. HĂRȚILE ISTORICE PUBLICE PÂNĂ ÎN 1780 ÎN ISTORIOGRAFIE	Error! Bookmark not defined.
3.1. PLANURILE ISTORICE ALE ORAȘELOR SIBIU, MEDIAȘ, SIGHIȘOARA ȘI SEBEȘ PUBLICE PÂNĂ ÎN 1780 ÎN ISTORIOGRAFIE	Error! Bookmark not defined.
3.1.1. Planurile Sibiului.....	Error! Bookmark not defined.
3.1.2. Planurile Mediașului	Error! Bookmark not defined.
3.1.3. Planurile Sighișoarei	Error! Bookmark not defined.
3.1.4. Planul Sebeșului din 1769	Error! Bookmark not defined.
4. METODOLOGIE.....	Error! Bookmark not defined.
5. PRIMELE REPREZENTĂRI CARTOGRAFICE ALE TRANSILVANIEI (1330–1520)	Error! Bookmark not defined.
5.0.1. Considerații preliminare – Transilvania în harta Hereford (cca 1290)	Error! Bookmark not defined.

5.1. TRANSILVANIA ÎN PORTULANELE DIN SECOLUL AL XIV-LEA.....	Error!
Bookmark not defined.	
5.2. DOUĂ <i>MAPPAEMUNDI</i> DIN SECOLUL AL XV-LEA.....	Error!
Bookmark not defined.	
5.3. PRIMELE HĂRȚI REGIONALE ALE EUROPEI CENTRALE (SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XV-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVI-LEA).....	Error!
Bookmark not defined.	
5.4. TRANSILVANIA ÎN <i>CARTA MARINA</i> A LUI MARTIN WALDSEEMÜLLER (1516)	Error!
Bookmark not defined.	
6. CELE ȘAPTE ȘI DOUĂ SCAUNE ÎN HĂRȚILE REGIONALE ALE UNGARIEI ȘI TRANSILVANIEI PRODUSE ÎNTRE 1528 ȘI 1690.....	Error!
Bookmark not defined.	
6.1. HARTA UNGARIEI ELABORATĂ DE SECRETARUL LAZARUS (<i>TABULA HUNGARIAE</i> , 1528)	Error!
Bookmark not defined.	
6.1.1. Caracteristici generale și conținutul hărții.....	Error!
Bookmark not defined.	
6.2. HARTA TRANSILVANIEI ELABORATĂ DE JOHANNES HONTERUS (<i>CHOROGRAPHIA TRANSYLVANIAE, SYBEMBÜRGEN</i> , 1532).....	Error!
Bookmark not defined.	
6.2.1. Johannes Honterus – date biografice.....	Error!
Bookmark not defined.	
6.2.2. Caracteristici generale ale hărții	Error!
Bookmark not defined.	
6.2.3. Analiza conținutului hărții în aplicația QGis.....	Error!
Bookmark not defined.	
6.2.4. Axele rutiere.....	Error!
Bookmark not defined.	
6.3. HARTA UNGARIEI ELABORATĂ DE WOLFGANG LAZIUS (<i>REGNI HUNGARIAE DESCRIPTIO VERA</i> , 1552/1556).....	Error!
Bookmark not defined.	
6.3.1. Wolfgang Lazius – date biografice	Error!
Bookmark not defined.	
6.3.2. Caracteristici generale ale hărții	Error!
Bookmark not defined.	
6.4. HARTA TRANSILVANIEI ELABORATĂ DE JOHANNES SAMBUCUS (<i>TRANSILVANIA. SIBEMBÜRGEN</i> , 1566)	Error!
Bookmark not defined.	
6.4.1. Johannes Sambucus – date biografice	Error!
Bookmark not defined.	
6.4.2. Caracteristici generale ale hărții	Error!
Bookmark not defined.	

6.5. SCAUNELE SĂSEȘTI ÎN HĂRȚILE TRANSILVANIEI DIN ATLASULUI LUI ABRAHAM ORTELIUS ȘI GERARDUS MERCATOR (1570 ȘI 1595)**Error! Bookmark not defined.**

6.5.1. Harta Transilvaniei din atlasul lui Abraham Ortelius**Error! Bookmark not defined.**

6.5.2. Harta Transilvaniei din atlasul lui Gerardus Mercator**Error! Bookmark not defined.**

6.6. ALTE HĂRȚI PUBLICATE PÂNĂ LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVII-LEA
.....**Error! Bookmark not defined.**

6.6.1. Harta Transilvaniei elaborată de Joan Blaeu (cca 1660)**Error! Bookmark not defined.**

6.6.2. Harta Transilvaniei elaborată de Johannes Tröster (1666)**Error! Bookmark not defined.**

6.6.3. Harta Transilvaniei elaborată de Giacomo Cantelli da Vignola (1686).....**Error! Bookmark not defined.**

7. SCAUNELE SĂSEȘTI ÎN HĂRȚILE TRANSILVANIEI PUBLICATE ÎNTRE SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVII-LEA ȘI SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA
.....**Error! Bookmark not defined.**

7.1. CARTOGRAFIA MILITARĂ HABSBURGICĂ ȘI TRANSILVANIA.
CONSIDERAȚII GENERALE.....**Error! Bookmark not defined.**

7.1.1. Repertoriul celor mai importante hărți militare ale Transilvaniei realizate până în 1780..... **Error! Bookmark not defined.**

7.2. HARTA TRANSILVANIEI ELABORATĂ DE GIOVANNI MORANDO VISCONTI
(*MAPPA DELLA TRANSILVANIA E PROVINTIE CONTIGUE*, 1699)**Error! Bookmark not defined.**

7.2.1. Giovanni Morando Visconti – date biografice **Error! Bookmark not defined.**

7.2.2. Caracteristici generale ale hărții **Error! Bookmark not defined.**

7.2.3. Titlul și legenda..... **Error! Bookmark not defined.**

7.2.4. Rețeaua hidrografică, relieful și pădurile **Error! Bookmark not defined.**

7.2.5. Limitele administrative, localitățile și fortificațiile **Error! Bookmark not defined.**

7.2.6. Drumurile **Error! Bookmark not defined.**

7.3. HARTA TRANSILVANIEI ELABORATĂ DE JOHANN CONRAD VON WEISS
(*NOVA ET ACCURATA GEOGRAPHICA MAPPA DACIAE MEDITERRANEA SEU MODERNI PRINCIPATUS TRANSYLVANIAE*, 1735).....**Error! Bookmark not defined.**

7.3.1. Johann Conrad von Weiss – date biografice	Error! Bookmark not defined.
7.3.2. Versiuni și caracteristici generale ale hărții	Error! Bookmark not defined.
7.3.3. Titlul și legenda.....	Error! Bookmark not defined.
7.3.4. Relieful și rețeaua hidrografică	Error! Bookmark not defined.
7.3.5. Câmpurile de luptă și resursele naturale	Error! Bookmark not defined.
7.3.6. Unitățile administrative	Error! Bookmark not defined.
7.3.7. Localitățile și fortificațiile	Error! Bookmark not defined.
7.3.8. Drumurile, potecile montane și stațiile poștale	Error! Bookmark not defined.
7.4. HARTA TRANSILVANIEI ELABORATĂ DE STEPHAN LUTSCH VON LUCHSENSTEIN (<i>NOVA PRINCIPATUS TRANSILVANIAE TABULA</i> , 1751)	Error! Bookmark not defined.
Bookmark not defined.	
7.4.1. Stephan Lutsch von Luchsenstein – date biografice	Error! Bookmark not defined.
7.4.2. Versiuni și caracteristici generale ale hărții	Error! Bookmark not defined.
7.4.3. Titlul și legenda.....	Error! Bookmark not defined.
7.4.4. Relieful și oronimele	Error! Bookmark not defined.
7.4.5. Rețeaua hidrografică și hidronimele	Error! Bookmark not defined.
7.4.6. Câmpurile de luptă	Error! Bookmark not defined.
7.4.7. Obiectivele economice și resursele de subsol	Error! Bookmark not defined.
7.4.8. Unitățile administrative	Error! Bookmark not defined.
7.4.9. Localitățile și fortificațiile	Error! Bookmark not defined.
7.4.10. Drumurile, potecile montane și stațiile poștale	Error! Bookmark not defined.
7.5. HARTA MILITARĂ A MARELUI PRINCIPAT AL TRANSILVANIEI (<i>KRIEGS CHARTE DES GROSZ FÜRSTENTHUM SIEBENBÜRGEN</i> , 1769–1773)	Error! Bookmark not defined.
Bookmark not defined.	
7.5.1. Caracteristici generale ale hărților primei ridicări topografice	Error! Bookmark not defined.
7.5.2. Titlul și legenda hărții	Error! Bookmark not defined.
7.5.3. Relieful, oronimele și hileonimele	Error! Bookmark not defined.
7.5.4. Rețeaua hidrografică și hidronimele	Error! Bookmark not defined.
7.5.5. Pădurile, obiectivele economice și resursele de subsol	Error! Bookmark not defined.
7.5.6. Câmpurile de luptă și locurile de execuție	Error! Bookmark not defined.
7.5.7. Unitățile administrative	Error! Bookmark not defined.
7.5.8. Localitățile.....	Error! Bookmark not defined.
7.5.9. Fortificațiile și ruinele	Error! Bookmark not defined.
7.5.10. Bisericile, capelele și mănăstirile	Error! Bookmark not defined.

7.5.11. Drumurile și podurile	Error! Bookmark not defined.
7.5.12. Vadurile și traversările cu podul plutitor sau barca.....	Error! Bookmark not defined.
7.5.13. Rutele poștale, stațiile poștale și hanurile	Error! Bookmark not defined.
8. PLANURILE ISTORICE ALE ORAȘELOR SIBIU, MEDIAȘ, SIGHIȘOARA ȘI SEBEȘ	Error! Bookmark not defined.
8.1. PLANURILE SIBIULUI.....	Error! Bookmark not defined.
8.1.1. Planuri ale fortificațiilor Sibiului (1686–1688).....	Error! Bookmark not defined.
8.1.2. Planurile lui Giovanni Morando Visconti (1699 și 1702).....	Error! Bookmark not defined.
8.1.3. Planul Sibiului din mapa colonelului Johann Conrad von Weiss (cca 1730–1736)	Error! Bookmark not defined.
8.1.4. Plan al Sibiului și proiect de extindere a fortificațiilor orașului (cca 1735–1739)	Error! Bookmark not defined.
8.1.5. Planul Sibiului din mapa generalului Paul Ferdinand von Bohn (cca 1735–1747)	Error! Bookmark not defined.
8.1.6. Planul căpitanului Jacob Zultner (cca 1750)	Error! Bookmark not defined.
8.1.7. Planul locotenent-colonelului Sulli (1749)	Error! Bookmark not defined.
8.1.8. Planul Sibiului din 1751	Error! Bookmark not defined.
8.1.9. Planul baronului Posarelli (1776).....	Error! Bookmark not defined.
8.1.10. Planuri ale citadelei și ale canalului Sibiu–Gura Râului.....	Error! Bookmark not defined.
8.2. PLANURILE MEDIAȘULUI.....	Error! Bookmark not defined.
8.2.1. Planul întocmit de Giovanni Morando Visconti (1699).....	Error! Bookmark not defined.
8.2.2. Planul zonei castelului din 1705.....	Error! Bookmark not defined.
8.2.3. Planul asediului Mediașului din 1705	Error! Bookmark not defined.
8.2.4. Planul Mediașului din mapa colonelului Johann Conrad von Weiss (cca 1730–1736)	Error! Bookmark not defined.
8.2.5. Planul Mediașului din mapa generalului Paul Ferdinand von Bohn (cca 1735–1747)	Error! Bookmark not defined.
8.2.6. Planul căpitanului Ludwig Theuern (1750)	Error! Bookmark not defined.
8.3. PLANURILE SIGHIȘOAREI.....	Error! Bookmark not defined.
8.3.1. Planul Sighișoarei din mapa colonelului Johann Conrad von Weiss (cca 1730–1736)	Error! Bookmark not defined.
8.3.2. Planul Sighișoarei din mapa generalului von Bohn (1735).....	Error! Bookmark not defined.

8.3.3. Planul căpitanului Ludwig Theumern (1750)	Error! Bookmark not defined.
8.4. ORAȘUL SEBEȘ ÎN RIDICAREA SCAUNULUI SEBEȘ (1769)	Error! Bookmark not defined.
CONCLUZII	Error! Bookmark not defined.
ANEXE	Error! Bookmark not defined.
Anexa 1. Lista localităților din cadrul scaunelor săsești menționate în harta Lazarus-Tannstetter (1528)	Error! Bookmark not defined.
Anexa 2. Lista localităților din cadrul scaunelor săsești menționate în harta lui Johannes Honterus (1532).....	Error! Bookmark not defined.
Anexa 3. Lista localităților din cadrul scaunelor săsești menționate în harta lui Wolfgang Lazius (1552/1556)	Error! Bookmark not defined.
Anexa 4. Lista localităților din cadrul scaunelor săsești menționate în harta lui Johannes Sambucus (1566).....	Error! Bookmark not defined.
Anexa 5. Denumirea străzilor din Sibiu conform listei redată în legenda planului orașului din 1751	Error! Bookmark not defined.
Anexa 6. Denumirea turnurilor și bastioanelor din Sibiu conform listei redată în legenda planului orașului din 1751	Error! Bookmark not defined.
Anexa 7. Organizarea personalului prevăzut pentru a participa la măsurătorile din Transilvania în 1769, la începutul ridicării topografice iosefine. AN CG, Document 1 (1769), 33–33v.	Error! Bookmark not defined.
Anexa 8. Suprafața construită a orașelor și târgurilor din cadrul scaunelor săsești conform hărții militare a Marelui Principat al Transilvaniei (1769–1773)	Error! Bookmark not defined.
BIBLIOGRAFIE	11
1. INSTRUMENTE DE LUCRU	11
1.1. Aplicații de cartografie.....	12
1.2. Aplicații de grafică vectorială	12
2. SURSE PRIMARE INEDITE	13
3. SURSE PRIMARE EDITE	15
4. SURSE SECUNDARE	17

REZUMAT

Disertația doctorală de față urmărește evoluția reprezentării cartografice a regiunii scaunelor săsești de la sfârșitul Evului Mediu și până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Lucrarea este formată din opt capitole, acestea fiind precedate de o introducere și urmate de concluzii. La final sunt incluse opt anexe și șase hărți analitice în format A3.

În cadrul cercetării au fost folosite numeroase materiale cartografice de arhivă, majoritatea identificate în colecții din Sibiu (*Biblioteca Muzeului Național Brukenthal*), Viena (*Österreichische Nationalbibliothek; Österreichisches Staatsarchiv – Kriegsarchiv*) și Budapesta (*Országos Széchényi Könyvtár* [Biblioteca Națională Széchényi]; *Hadtörténeti Intézet és Múzeum* [Muzeul și Institutul de Istorie Militară]; *Magyar Nemzeti Levéltár* [Arhivele Naționale ale Ungariei]). Aceștia li se adaugă o serie de hărți și planuri, consultate în principal online, păstrate în arhive sau biblioteci din Franța (*Bibliothèque nationale de France; Musée Condé*), Germania (*Bayerische Staatsbibliothek; Studienbibliothek Dillingen*), Olanda (*Universiteitsbibliotheek Leiden* [Biblioteca Universitară Leiden]), Elveția (*Universitätsbibliothek Basel, Hauptbibliothek; Muzeum Polskie w Rapperswilu* [Muzeul polonez din Rapperswil]) sau Statele Unite ale Americii (*Library of Congress*). În primul rând am urmărit descoperirea unor materiale inedite, precum și investigarea unor hărți sau planuri care, deși cunoscute, nu au constituit obiectul unor cercetări aprofundate.

În al doilea rând, ne-am propus să expunem informații biografice referitoare la cei mai importanți cartografi care au reprezentat teritoriul Transilvaniei central-sudice în hărțile lor. Deși există o bogată literatură dedicată unor personalități ca Johannes Honterus, Wolfgang Lazius, Abraham Ortelius sau Gerardus Mercator, autorii celor mai exacte hărți și planuri produse după sfârșitul secolului al XVII-lea – în principal ofițeri ai armatei austriece – sunt mult mai puțin cunoscuți.

Pe lângă înregistrarea principalelor elemente de conținut (relieful, rețeaua hidrografică, pădurile, așezările, fortificațiile, toponimele, limitele administrative, frontierele, obiectivele economice etc.), investigația noastră a stabilit data atestării cartografice pentru cele 191 de localități existente în jurul anului 1780 în scaunele săsești. Totodată, planurile istorice ale celor patru orașe din cele Șapte și Două Scaune (Sibiu, Mediaș, Sighișoara și Sebeș) au fost analizate într-un capitol separat.

Repertoriul izvoarelor cartografice cercetate nu are pretenția de a fi unul exhaustiv. În primul rând ne-am propus să prezentăm hărțile și planurile care redau elemente noi sau sunt

mai precise față de aparițiile anterioare. Pentru a facilita identificarea unor relații spațiale sau localizarea mai exactă a unor obiective, am prevăzut prelucrarea celor mai importante documente în cadrul unor aplicații de cartografie digitală.

În introducere sunt indicate scopul și obiectivele cercetării, limitele geografice ale zonei analizate, precum și motivul alegerii anului 1780 ca limită temporală superioară. Din punct de vedere metodologic, demersul nostru extinde analiza realizată în cadrul lucrării de disertație asupra unor noi elemente ale habitatului¹.

În primul capitol al lucrării am prezentat cadrul geografic al regiunii fostelor scaune săsești, oferind o serie de detalii privind delimitarea zonei, relieful, rețeaua hidrografică, clima, precipitațiile, solurile și vegetația. Regiunea analizată ocupă o suprafață de aproximativ 6.400 km², reprezentând 2,7% din teritoriul actual al României. Din punct de vedere administrativ-teritorial cuprinde cea mai mare parte a județului Sibiu, precum și teritorii de întindere mai mică din componența județelor Hunedoara, Alba, Mureș, Brașov și Vâlcea.

Al doilea capitol tratează aspecte generale referitoare la istoria arealului cercetat. Colonizarea părții centrale a Transilvaniei de Sud cu populație din spațiul german a început în secolul al XII-lea, în timpul domniei regelui Geza al II-lea (1141–1162). Acest proces a durat până la sfârșitul secolului al XII-lea și s-a încheiat definitiv în secolul următor. Provincia Sibiului corespunde spațiului inițial de colonizare și se întindea, conform diplomei emise de regele Andrei al II-lea în 1224 (*Andreanum*), de la Orăștie până la Baraolt. Teritoriul a fost inițial organizat într-un comitat al Sibiului, însă în secolul al XIV-lea, comitatul a fost înlocuit de șapte – apoi opt – scaune (scaunul principal Sibiu și scaunele Orăștie, Sebeș, Miercurea, Nocrich, Cincu, Rupea și Sighișoara). Cele Două Scaune (Mediaș și Șeica) s-au aflat sub jurisdicția comitelui secuilor până în 1402. După constituirea Universității Saxone din Transilvania, în 1486, autoritatea Sibiului s-a extins și asupra celor Două Scaune, alături de districtele Brașov și Bistrița. Din aceste considerente, dar și datorită proximității geografice, analiza noastră a fost extinsă și asupra fostelor scaune Mediaș și Șeica (Provincia Mediașului).

În secolele XV–XVI, în subordinea Sibiului și a celor Șapte Scaune au intrat o serie de posesiuni care se aflau anterior în componența comitatelor nobiliare Alba și Târnava. Majoritatea pertinențelor dobândite de cele Șapte Scaune și de orașul Sibiu făceau parte din „Domeniul celor Șapte Juzi” (lat. *bona septem iudicum*, ger. *Siebenrichtergüter*) și erau considerate drept bunuri nobiliare ale tuturor scaunelor, deși din punct de vedere administrativ erau subordonate doar magistratului sibian. În același timp, satele Jina, Săcel, Orlat și Cârța

¹ Andrei Nacu, „Patrimoniul infrastructurii rutiere din epoca habsburgică în Transilvania central-sudică (1699–1867)”, teză de disertație (Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, 2015).

aveau statutul de posesiuni ale orașului Sibiu. În 1765/1766, odată cu înființarea graniței militare în Transilvania de către autoritățile habsburgice, localitățile Racovița, Veștem, Orlat, Jina și Cugir au fost scoase de sub autoritatea scaunelor săsești și integrate teritoriului regimentului 1 românesc din Orlat.

Istoriografia hărților în care sunt reprezentate cele Șapte și Două Scaune până spre cca 1780 este expusă în al treilea capitol. Tot aici sunt analizate succint contribuțiile anterioare referitoare la planurile istorice ale orașelor Sibiu, Mediaș, Sighișoara și Sebeș. Cele dintâi informații privind hărțile istorice ale Transilvaniei și Ungariei în care este reprezentată și regiunea scaunelor săsești provin din lucrările cu caracter istorico-geografic și statistic tipărite în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului următor. Mai multe hărți ale Transilvaniei publicate în secolele XVII–XVIII au fost analizate de teologul și omul de știință transilvănean József Benkő, în timp ce primul repertoriu al hărților Transilvaniei a fost publicat de istoricul și editorul maghiar de origine germană Karl Gottlieb von Windisch. Un eveniment important pentru istoria cartografiei regionale a fost „redescoperirea” hărții Transilvaniei a lui Johannes Honterus în anul 1876. Harta lui Honterus s-a aflat în centrul preocupărilor istoricilor și geografilor până astăzi, fiind investigată recent de Gerhard Engelmann, Hans Meschendörfer și Otto Mittelstrass, Gernot Nussbächer, Katalin Plihál sau Zsombor Bartos-Elekes. În ultimii ani se poate constata creșterea preocupărilor privind hărțile austriece din secolul al XVIII-lea, în special harta militară a Marelui Principat al Transilvaniei din 1769–1773. Cartografia austriacă în secolul luminilor și rolul hărților ca instrument de reformare și centralizare a monarhiei habsburgice în timpul domniei Mariei Tereza și a lui Iosif al II-lea a constituit subiectul tezei de doctorat susținută de Mădălina Valeria Vereș la Universitatea din Pittsburg în anul 2015. Teza acesteia a analizat inclusiv situația din Transilvania, fiind consultate numeroase documente și hărți militare păstrate în colecțiile Bibliotecii Naționale a Austriei, Arhivei Militare din Viena, Serviciului Județean Sibiu al Arhivelor Naționale ale României sau Bibliotecii Muzeului Național Brukenthal.

Cele mai importante contribuții dedicate planurilor orașelor de pe teritoriul scaunelor săsești se regăsesc în lucrări ce tratează arhitectura și evoluția urbanistică a localităților în epoca medievală și modernă. Arhitectul sibian Paul Niedermaier, cel care a inițiat seria atlaselor istorice ale orașelor din România și a fost unul dintre autorii volumelor dedicate Sighișoarei și Sebeșului², a publicat numeroase contribuții privind topografia centrelor urbane din

² Paul Niedermaier, Reinhold Gutt și Simona Bondor, *Atlas istoric al orașelor din România. Seria C, Transilvania. Fascicula 1, Sighișoara/Städtegeschichteatlas Rumäniens, Reihe C, Transsylvanien. 1. Lieferung, Schässburg* (București: Editura Enciclopedică, 2000); Dan Dumitru Iacob et al., *Atlas istoric al orașelor din România. Seria*

Transilvania, utilizând frecvent izvoarele cartografice disponibile pentru cercetări dedicate orașelor Sibiu, Mediaș, Sighișoara sau Sebeș.

Metodologia lucrării a fost descrisă în al patrulea capitol. O parte din hărțile și planurile identificate au fost georeferențiate, operațiunea permițând afișarea corectă a hărților istorice în aplicațiile de cartografie digitală. Având ca reper imaginile satelitare oferite de Google Earth sau hărțile topografice militare românești întocmite în perioada anilor 1970–1990, pentru fiecare document au fost stabilite mai multe puncte comune de control. Adicional, planurile orașelor au fost exportate din Global Mapper 15 în format kmz și suprapuse ca straturi în aplicația Google Earth. Acest procedeu a permis identificarea exactă a diferențelor existente între situația din secolul al XVIII-lea și cea actuală, precum și măsurarea sau localizarea unor elemente dispărute sau acoperite de țesutul urban actual.

O prelucrare mai amplă a fost efectuată în cazul hărții militare a Marelui Principat al Transilvaniei (1769–1773), unde a fost necesară implementarea unei georeferențieri adiționale în aplicația Global Mapper 15. Ulterior, în aplicația QGis a fost realizată o bază de date cartografică prin digitalizarea unor elemente din harta militară. Au fost generate patru fișiere, dintre care un fișier de tip punct cu peste 3.000 de obiecte digitizate, un fișier de tip poligon și două fișiere de tip linie.

Evoluția reprezentării Transilvaniei de la cea dintâi mențiune a celor „Șapte Cetăți” într-un document cartografic și până la apariția primelor hărți regionale ale Ungariei și Transilvaniei este examinată în al cincilea capitol. Transilvania este consemnată în premieră într-un portulan elaborat de Angelino Dulcert în 1330, în timp ce orașul Sibiu este atestat cartografic de o *mappamundi* realizată în 1448 la Konstanz de călugărul benedictin Andreas Walsperger. După 1450, odată cu apariția tiparului, producția cartografică cunoaște o dezvoltare considerabilă și sunt publicate primele hărți moderne ale Europei Centrale. O lucrare importantă din această perioadă este harta Eichstätt (1491), bazată pe opera cardinalului german Nicolaus Cusanus. Printre locurile menționate în zona Provinciei Sibiului în harta Eichstätt se numără Turnu Roșu (*Rotetore*), Tâlmăciu (*Tolmet*), Sibiu (*H[ermannstadt].*), Cincu (*Groseteva*) și posibil Orlat (*Unzemborg*).

Al șaselea capitol este dedicat primelor hărți ale Ungariei și Transilvaniei, publicate începând cu secolul al XVI-lea. Aceste documente reflectă evoluțiile politice care au afectat Bazinul Carpatic după lupta de la Mohács (1526). Harta Lazarus-Tannstetter a Ungariei (1528), harta Ungariei a lui Wolfgang Lazius (1552/1556) și harta Transilvaniei a lui Johannes

C, *Transilvania. Fascicula 2, Sebeș/Städtegeschichteatlas Rumäniens. Reihe C, Transsylvanien, 2. Lieferung, Mühlbach* (București: Editura Enciclopedică, 2004).

Sambucus (1566) conțin dedicații către monarhi ai Casei de Habsburg și atestă pretențiile acestora asupra teritoriilor coroanei maghiare. Chiar și harta Transilvaniei a lui Johannes Honterus, întocmită în 1532 la Basel (*Chorographia Transylvaniae Sybembürgen*), se înscrie în această serie de materiale cu attribute propagandistice. Pe lângă versurile în germană și latină care fac referire la situația sașilor transilvăneni, reprezentarea cu predilecție a Pământului Crăiesc lasă impresia unei provincii majoritar germanofone. Spre exemplu, 91 din cele 220 de localități și cetăți trecute în hartă se află pe teritoriul scaunelor săsești. Nu întâmplător, documentul este cunoscut și ca *Sachsenlandkarte* (harta Țării Săsești) în istoriografie.

Harta lui Honterus reprezintă cea mai importantă sursă cartografică publicată până la finalul secolului al XVII-lea. Documentul conține totuși erori importante în ceea ce privește poziționarea unor localități și neconcordanțe între denumire și așezarea corespunzătoare. De asemenea, în teritoriul analizat se găsesc peste 20 de așezări pentru care nu este indicat niciun nume. Aceste aspecte au fost parțial elucidate în urma unei analize digitale în aplicația QGIS. Astfel, printre localitățile nedenumite par să se numere Gușterița, Roadeș, Bungard, Turnișor, Dupuș, Feldioara, Mercheașa sau Viscri. În același timp, locația redată pentru Roadeș, Gușterița și Bungard corespunde geografic mult mai bine satelor Nou, Cața, respectiv Roșia. În plus, biserica ilustrată la nord de Făgăraș coincide cu mănăstirea de lângă Boholț, atestată peste mai bine de două secole între Făgăraș și Șoarș. După cum au remarcat anterior Hans Meschendorfer și Otto Mittelstrass, mai multe drumuri principale pot fi identificate în funcție de amplasarea localităților. În Transilvania central-sudică sunt sugerate următoarele drumuri: Sibiu–Mediaș, Sibiu–Aiud, Sibiu–Sebeș–Orăștie, Sibiu–Cârța, Sebeș–Aiud, Mediaș–Cetatea de Baltă, Brașov–Rupea–Sighișoara–Târgu Mureș și Rupea–Odorheiu Secuiesc.

Hărțile publicate în atlasele lui Abraham Ortelius (1570) și Gerardus Mercator (1595) sau în atlasele olandeze din secolul al XVII-lea au avut un rol important în perpetuarea imaginii cartografice elaborate de Honterus. Până în 1686 nu se constată modificări semnificative în ceea ce privește reprezentarea regiunii celor Șapte și Două Scaune în hărțile Ungariei sau Transilvaniei. Situația avea să se schimbe radical doar la finalul secolului al XVII-lea, după anexarea Transilvaniei de către Imperiul Habsburgic. Mulțumită inițiativelor prințului Eugeniu de Savoia, cartografia militară austriacă a cunoscut o dezvoltare importantă la cumpăna dintre secolele XVII–XVIII. Această transformare a fost evidentă inclusiv în teritoriile eliberate de armatele imperiale după asediul Vienei din 1683. Între 1699 și 1780, cele mai exacte hărți ale Transilvaniei au fost întocmite de inginerii militari și ofițerii de stat major ai armatei habsburgice.

Capitolul șapte debutează cu analiza primei hărți a Transilvaniei întocmită în urma unor măsurători topografice – *Mappa della Transilvania (...)* a arhitectului și inginerului militar Giovanni Morando Visconti. Documentul a fost tipărit la Sibiu în 1699 și redă 140 de localități și aproximativ 40 de cursuri de apă pe teritoriul scaunelor săsești – o creștere spectaculoasă față de documentele anterioare. Totodată, în harta întocmită de Visconti sunt figurate pentru prima dată toate drumurile principale din regiune.

A doua hartă a provinciei analizată este cea întocmită în 1735, în urma măsurătorilor topografice demarate sub conducerea colonelului Johann Conrad von Weiss, directorul fortificațiilor din Transilvania și unul dintre cei mai de seamă cartografi militari care au activat în provincie în secolul al XVIII-lea. Harta lui von Weiss include în premieră denumiri de vârfuri montane și aproape toate localitățile din cele Șapte și Două Scaune. Harta ilustrează și o serie de obiective economice – o glăjărie la Sibiușel, resurse de fier în sudul scaunului Orăștie și terenuri agricole în Depresiunea Făgăraș.

Pe de altă parte, harta elaborată în 1751 (*Nova Principatus Transilvaniae Tabula*) de ofițerul transilvănean Stephan Lutsch, fost elev al lui von Weiss, ilustrează pentru prima dată formele de relief prin metoda hașurilor. Precizia cu care sunt trasate limitele administrative este de asemenea superioară hărții elaborate în 1735. În harta lui Lutsch sunt figurate „ciocanul de fier” de la Sibiușelu Nou, o serie de șteampuri și spălătorii de aur în sudul scaunului Sebeș, precum și șase manufacturi de salpetru. Harta lui Stephan Lutsch din 1751 consemnează inclusiv patru așezări dispărute în secolul al XV-lea – fostele vetre ale satelor Șibot și Răhău, satul Weißkirch de lângă Miercurea Sibiului și Fettendorf de lângă Biertan. În plus, localitățile cu cetăți bisericești sunt marcate printr-un patruleter roșu cu mici puncte în colțuri (plasat sub simbolul corespunzător satelor sau târgurilor).

Cel mai important document cartografic elaborat în secolul al XVIII-lea este desigur harta militară a Marelui Principat al Transilvaniei (*Kriegs Charte des Grosz Fürstenthum Siebenbürgen*). Harta a fost întocmită la scara 1:28.800 și cuprinde 280 de secțiuni, regiunea scaunelor săsești a fost acoperită de 52 dintre acestea. la scara 1:28.800.

După încheierea Războiului de Șapte Ani (1756–1763), Maria Tereza a dispus începerea unor ample operațiuni de cartografiere la nivelul întregii monarhii habsburgice. Împăratul Iosif al II-lea, care devenise responsabil de chestiunile militare în 1765, a exercitat o influență considerabilă asupra proiectului. Din acest motiv, ridicarea topografică din perioada 1763–1787 este cunoscută și ca ridicarea iosefină (*Josephinische Aufnahme*). În Transilvania, lucrările s-au desfășurat între 1769–1773 și au fost coordonate de colonelul Dominik Tomiotti de Fabris și de maiorul Mihály Lajos Jeney.

Multitudinea elementelor redată în harta iosefină a făcut imposibilă o cercetare exhaustivă a documentului. În multe situații am fost nevoiți să ne limităm la redactarea unor studii de caz, chiar dacă baza de date întocmită în urma digitizării materialului cartografic este mult mai cuprinzătoare. În teritoriul cercetat au fost identificate peste 850 de toponime din categoria oronimelor și hileonimelor (nume de păduri), aproape jumătate fiind localizate în zona montană. Spre deosebire de centrul și nordul regiunii, unde predomină oronimele și hileonimele de origine săsească sau germană, în zonele montane se întâlnesc aproape exclusiv denumiri românești. Aceeași situație poate fi constatată și în cazul celor 415 hidronime repertoriate. Suprafața împădurită din regiunea analizată era puțin mai redusă față de cea actuală. De exemplu, pădurile din fostul scaun Cincu se desfășurau pe 170 km², în timp ce astăzi însumează 208 km².

În 1769–1773, dintre cele 191 de localități reprezentate în zona analizată, cele mai întinse ca suprafață erau orașele Sibiu (3,8 km²) și Sighișoara (2,6 km²), urmate de satele Jina (2,3 km²) și Săliște (2 km²). Pe teritoriul scaunelor săsești sunt ilustrate trei biserici ale unor mănăstiri românești (lângă Boholț, Cugir și Vaidei) și peste 230 de biserici și capele în interiorul sau la marginea unor așezări. Numărul morilor identificate se ridică la 262, cea mai mare concentrare a acestora fiind înregistrată pe râul Săliște. Viile erau distribuite relativ uniform, fiind mai rar întâlnite doar în scaunele Nocrich și Rupea. Totodată, în scaunul Sebeș, la marginea de sud a satului Pianu de Sus sunt marcate spălătoriile de aur de pe Valea Pianului, alături de o mină. Printre ruinele reprezentate în harta militară a Transilvaniei se mai numără cele ale fostei bazilici Sf. Katharina de lângă Beriu, ale fostei biserici fortificate Sf. Thomas de lângă Apoldu de Jos, precum și ale „Turnului spart” sau ale cetăților medievale de la Tilișca, Gârbova, Slimnic, Tălmăciu (Landskrone) sau Lotrioara. Alte cetăți reprezentate planimetric sunt cele de la Călnic, Rupea, Saschiz, Jimbor și Boița. În apropierea locului bătăliei de la Câmpul Pâinii figurează resturile mausoleului lui Matei Corvin și ale capelei lui Ștefan Báthory, ambele deja ruinate la momentul ridicării topografice. Mausoleul era localizat la aproximativ 1 km sud-vest de intersecția dintre drumul european E68 (DN7) și drumul județean spre Cugir (DJ704).

În Transilvania central-sudică sunt redată căi rutiere din categoria drumurilor principale (*Landstrassen*) și a drumurilor obișnuite (*Ordinaire Fahrwege*). Drumurile principale din regiunea analizată aveau o lungime totală de aproximativ 740 km. Cele 40 de hanuri identificate în harta militară erau răspândite mai ales de-a lungul arterelor rutiere principale. Dintre cele 730 de poduri repertoriate, majoritatea covârșitoare erau structuri din lemn. Traversări cu barca sau cu podul plutitor sunt marcate de-a lungul cursului Oltului la Turnu Roșu, Sebeșu de Jos,

Racovița și Feldioara. De-a lungul Mureșului exista o singură traversare de acest fel, la nord de Orăștie (pe drumul spre Geoagiu).

În cadrul ultimului capitol au fost investigate planurile orașelor de pe teritoriul scaunelor săsești. Primele planuri ale Sibiului redau în mare măsură doar fortificațiile orașului și pot fi datate în perioada anilor 1686–1688. Interiorul incintei fortificate, trama stradală, bisericile și cimitirele sunt ilustrate în premieră în planurile lui Giovanni Morando Visconti din 1699 și 1702. În planul din 1702 este figurată inclusiv citadela proiectată în partea de sud-vest a orașului. Construcția citadelei a început în 1702 sub conducerea lui Visconti, însă șantierul a fost abandonat în 1703, după izbucnirea rebeliunii lui Francisc Rákóczi al II-lea.

O nouă reprezentare cartografică a Sibiului a fost elaborată în cca 1730–1736 sub direcția lui Johann Conrad von Weiss. În acest plan regăsim Biserica Romano-Catolică (a iezuiților) din Piața Mare, sfințită în 1733, dar și aliniamentul defensiv edificat pe malul stâng al Cibinului în 1704, în timpul rebeliunii curuților. Această construcție, denumită „retranșament”, închidea o suprafață de aproximativ 9 ha, corespunzând măierimii Porții Ocnei (viitorul cartier Terezian).

Deosebit de interesante sunt trei planuri care prezintă o serie de fortificații proiectate în jurul Sibiului. Dintre acestea, planul inginerului Jacob Zultner din cca 1750 ilustrează propunerile cele mai radicale. De la mijlocul secolului al XVIII-lea datează și două planuri detaliate ale Sibiului, cel al locotenent-colonelului Jakob Ludwig Sulli din 1749 și cel realizat în 1751, cu ocazia inspecției fortificațiilor orașului. Planul desenat de Sulli redă un teritoriu de cca 30 km², în care sunt cuprinse și satele limitrofe Turnișor și Gușterița. Planul din 1751 include informații adiționale referitoare la fortificațiile principale ale Sibiului. Cele 39 de turnuri înregistrate sunt numerotate, iar legenda listează numele fiecăruia dintre ele. Pe lângă acestea mai sunt consemnate cele cinci bastioane, Turnul Gros și Rondela Rotarilor. Totodată, manuscrisul oferă o imagine completă asupra vechii nomenclaturi stradale a Sibiului, fiind menționate numele a 45 de străzi din oraș.

Ultimul plan al Sibiului analizat, cel al baronului Posarelli (1776), ilustrează Orfelinatul Terezian, înființat în 1767, precum și noua Capelă Sf. Cruce din fața Porții Elisabeta. Totodată, Posarelli a redat primele loturi de case apărute pe terenul citadelei (în viitorul cartier Iosefin).

Primul plan al Mediașului, figurat în *Mappa della Transilvania* (1699), este opera lui Giovanni Morando Visconti și redă trama stradală, bisericile, fortificațiile, dar și podul de peste Târnava Mare sau măierimile orașului. În 1705, Visconti a mai realizat un plan al centrului Mediașului, în care a ilustrat o serie de lucrări de fortificare în zona Bisericii Sf. Margareta și a castelului. Deși în literatura de specialitate se consideră că extinderile prevăzute de Visconti nu

au fost finalizate, un plan de asediu din 1705 prezintă o parte din aceste lucrări defensive. Planul în cauză a fost întocmit cel mai probabil de inginerul François Damoiseau, unul dintre membrii misiunii militare franceze trimise de regele Ludovic al XIV-lea în sprijinul rebelilor lui Francisc Rákóczi al II-lea. Un nou plan al Mediașului a fost elaborat în cca 1730–1736, în timpul ridicărilor topografice coordonate de Johann Conrad von Weiss. În legenda acestui document sunt menționate numele străzilor principale, precum și ale turnurilor, porților și bastioanelor orașului. O imagine destul de apropiată este oferită de un plan datat în 1747 din colecția generalului Paul Ferdinand von Bohn.

Informații inedite privind topografia orașului Mediaș sunt oferite de planul căpitanului Ludwig Theumern, întocmit în 1750. În piața centrală, pe latura de sud-vest, regăsim ansamblul școlii piariștilor, deschisă înainte de 1740. Planul mai aduce completări în ceea ce privește nomenclatura stradală și numele unor porți și porțițe ale orașului. De asemenea, zona castelului și complexul mănăstirii franciscane sunt mult mai exact redată. O altă noutate adusă de planul căpitanului Theumern este reprezentarea a 12 fântâni în incinta fortificată a orașului.

Pentru Sighișoara există trei planuri realizate în secolul al XVIII-lea. Planul din seria ridicărilor colonelului von Weiss (cca 1730–1736) ilustrează suprafața construită, bisericile, cimitirele, fortificațiile, trama stradală și rețeaua hidrografică. În document sunt figurate mai multe grădini și construcții izolate în viitorul cartier Cornești și la nord de Târnava Mare, iar în legendă sunt menționate Leprozeria, bisericile sau porțile. De asemenea, în partea de nord-est a orașului este indicată o turnătorie.

În planul Sighișoarei din 1735, locuințele din cea mai mare parte a Orașului de Jos, precum și din Cornești sau din suburbia de peste Târnava Mare sunt redată individual. La marginea de vest a Dealului Brădet și în centrul Corneștiului sunt figurate câteva construcții ce corespund „țigăniilor” atestate toponimic și documentar în aceste locații.

În planul căpitanului Theumern din 1750 sunt trecute aproape toate numele străzilor din Orașul de Jos. În Orașul de Sus, în dreptul Mănăstirii Dominicane este indicată primăria, în timp ce legenda planului arată faptul că fosta biserică a Maicilor Dominicane era folosită în acel moment ca depozit. Planul mai ilustrează un mic corp de gardă în Orașul de Jos, lângă Poarta Bayer.

Orașul Sebeș a fost reprezentat într-o hartă topografică la scara 1:7.200 întocmită în 1769 ca „probă” premergătoare lucrărilor la harta iosefină a Transilvaniei (*Stuhl Mühlenbach in dem Gros-Fürstenthum Sibenburgien. Geometrisch aufgenommen im Jahr 1769*). Secțiunea care corespunde orașului redă toate locuințele și anexele gospodărești, fortificațiile, trama stradală, râul Sebeș, pâraul Metz, iazurile din fața zidurilor principale, fântânile, bisericile,

cimitirele, grădinile, fermele din măierimi sau suprafețele viticole. De asemenea, construcțiile din lemn și cele din piatră sunt simbolizate prin culori diferite.

O parte din rezultatele investigațiilor au fost prezentate sub forma hărților analitice incluse în cadrul lucrării sau a celor anexate la finalul acesteia. Toate hărțile au fost elaborate cu ajutorul unor aplicații de cartografie digitală (Open Jump GIS) sau de grafică vectorială (Inkscape). Primul material cartografic de la finalul lucrării reprezintă o hartă fizică a regiunii investigate. Sunt redată principalele localități, rețeaua hidrografică și formele de relief. În continuare a fost inclusă o hartă administrativă istorică a celor Șapte și Două Scaune. Harta figurează teritoriile din domeniul celor Șapte Juzi și posesiunile orașului Sibiu, dar și satele divizate între cele Șapte Scaune și comitatele nobiliare sau cele incluse în granița militară a Transilvaniei în 1765/1766. A treia hartă ilustrează atestarea cartografică a celor 191 de localități de pe teritoriul scaunelor săsești. Astfel, un număr de::: A patra hartă figurează localitățile, drumurile și potecile montane ilustrate în harta Transilvaniei a lui Stephan Lutsch din 1751. În a cincea hartă sunt indicate localitățile redată în harta militară a Transilvaniei (1769–1773) și sunt trasate drumurile principale preluate după planșele documentului. Ultima hartă reconstituie citadela proiectată de Giovanni Morando Visconti la marginea de sud-vest a Sibiului, având ca sursă un plan întocmit în cca 1702–1703.

Hărțile și planurile istorice reprezintă o sursă importantă pentru studierea trecutului regiunii care a constituit nucleul teritorial și politic al sașilor transilvăneni timp de opt secole. Acestea completează în mod fericit informațiile oferite de cercetarea istorică și arheologică, după cum am urmărit să demonstrăm în paginile acestei lucrări.

BIBLIOGRAFIE

1. INSTRUMENTE DE LUCRU

ALBOTĂ, MIHAIL GABRIEL; ATUDOREI, MIRCEA; NĂSTASE, ANTON; NEAMȚU, MIRCEA; ZEGHERU, NICOLAE, *Dicționar enciclopedic de geodezie, topografie, fotogrammetrie-teledetecție, cartografie și cadastru*. București: Nemira, 2009.

Atlas. Republica Socialistă România. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979.

BEREZNAY, ANDRÁS, *Erdély történetének atlasza* [Atlas istoric al Transilvaniei]. Méry Ratio: Debrecen, 2011.

Enciclopedia geografică a României, ed. Grigore Posea. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.

EPERJESY, KÁLMÁN, *A Bécsi hadilevéltár magyar vonatkozású térképeinek jegyzéke* [Lista hărților referitoare la Ungaria păstrate în Arhiva de Război din Viena]. Szeged: Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó, 1929.

FURTUNĂ, CONSTANTIN, *România. Atlas Școlar*. București: All, 2014.

Istoria Transilvaniei. Vol. I (până la 1541), ed. Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler și András Magyar. Cluj-Napoca: Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2009.

Istoria Transilvaniei. Vol. II (de la 1541 până la 1711), ed. Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler și András Magyar. Cluj-Napoca: Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2008.

Istoria Transilvaniei. Vol. III (de la 1711 până la 1918), ed. Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler și András Magyar. Cluj-Napoca: Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2008.

KÖPECZI, BÉLA; BARTA, GÁBOR; BÓNA, ISTVÁN; MAKKAI, LÁSZLÓ; SZÁSZ, ZOLTÁN; MISKOLCZY, AMBRUS; MÓCSY, ANDRÁS; PÉTER, KATALIN; TÓTH, ENDRE; TRÓCSÁNYI, ZSOLT; VÁRKONYI, ÁGNES R.; VÉKONY, GÁBOR, *Kurze Geschichte Siebenbürgens*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990.

LUCA, SABIN-ADRIAN; PINTER, ZENO-KARL; GEORGESCU, ADRIAN, *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*. București: Economică, 2003.

MITTELSTRASS, OTTO, *Historisch-landeskundlicher Atlas von Siebenbürgen; 1. Ortsnamenbuch*. Heidelberg–Gundelsheim: Arbeitskreis für siebenbürgische Landeskunde, 1993.

The History of Cartography, vol. 1, Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean, ed. J. B. Harley și David Woodward. Chicago–London: University of Chicago Press, 1987.

The History of Cartography, vol. 3, Cartography in the European Renaissance, ed. David Woodward. Chicago–London: University of Chicago Press, 2007.

Transilvania: izvoare de geografie istorica. Vol. 1: Județul Sibiu, ed. Nicolae Pepene, Dan Nanu și Bogdan-Florin Popovici. Brașov: Suvenir; Astra Museum, 2016.

WAGNER, ERNST, *Historisch-statistisches Ortsnamenbuch für Siebenbürgen. Mit einer Einführung in die historische Statistik des Landes*, Studia Transylvanica 4. Wien: Böhlau, 1977.

1.1. Aplicații de cartografie

Global Mapper v. 15 (<http://www.globalmapper.com/>)

Google Earth Pro (<https://www.google.com/earth/>)

QGis v. 2.18 (<https://qgis.org/en/site/>)

Open Jump GIS v. 1.9.0 (<http://www.openjump.org/>)

1.2. Aplicații de grafică vectorială

Inkscape v. 0.92 (<https://inkscape.org/en/>)

2. SURSE PRIMARE INEDITE

1. Sibiu. Biblioteca Muzeului Național Brukenthal (BMNB):

- a. Colecția de hărți: H 463 (74); H 463 (75); H 463 (77); H 912; H 2097; H 4928; H 4935; H 4937; H 4938; H 5594; H 5674; H 5702; H 5731; H 5810.
- b. Colecția de manuscrise: Ms 26.

2. Sibiu. Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale ale României (AN):

- a. Comandamentul general al armatei austriece din Transilvania, 1703–1865 (CG): Document 1 (1769).
- b. Fondul Brukenthal: 120 RR 1–68.

3. Viena. Österreichische Nationalbibliothek/Biblioteca Națională a Austriei (ÖNB):

- a. Kartensammlung: ALB kleinPort 705; ALB Port 204 1; ALB Port 204 2; FKB C.103.1-2; FKB C.105.1a-v; FKB C.107.A.1-4; FKB C.107.3; KAR051266.

4. Viena. Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv/Arhivele de Stat ale Austriei, Arhiva de Război (KA):

- a. Karten- und Plansammlung (KPS): B III c 38; B IX a 700; B IX a 701; B IX a 702; B IX a 713; B IX a 714; B IX a 715; B IX a 716; B IX a 717; B IX a 741; B IX c 744; B IX c 749; H III c 99-1; I. C VI 1-1-214; I. C VI 1-1-358; I. C VI 1-1-542; I. C VI 1-2-214; I. C VI 1-2-358; I. C VI 1-4-214; I. C VI 1-5-214; I. C VI 1-6-214; K VII k 330 (3); K VII k 330 (11); K VII k 330 (16); K VII k 409.

5. Budapesta. Országos Széchényi Könyvtár/Biblioteca Națională Széchényi (OSZK):

- a. Régi Nyomtatványok Tára (RNT): App. M. 136.
- b. Térképtár: RMK III. 296; TK 903; TK 1093; TK 1116; TK 1633; TK 2058; TR 2967; TM 7840; TR 7235.

6. Budapesta. Hadtörténeti Intézet és Múzeum/Muzeul și Institutul de Istorie Militară (HIM):

- a. Térképtár: B IX a 487/15; B IX a 722/4.

7. Budapesta. Magyar Nemzeti Levéltár/Arhivele Naționale ale Ungariei (MNL):

- a. Térképtár: S 11 (268:3); S 35 (2); S 84 (44/1).

8. Cluj-Napoca. Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” (BCU):

- a. Colecții speciale: H 70/1.

9. Basel. Universitätsbibliothek Basel, Hauptbibliothek/Biblioteca Universitară Basel, Biblioteca Principală (UBH):

a. Handschriftenmagazin: Kartenslg AA 86-89 (<http://doi.org/10.3931/e-rara-12901>, accesat în 12.8.2018); Kartenslg AA 137 (<http://doi.org/10.3931/e-rara-12839>, accesat în 12.8.2018).

10. München. Bayerische Staatsbibliothek/Biblioteca de Stat a Bavariei (BSB):

a. Handschriftenabteilung: Cod.icon. 180 tb.

11. Dillingen. Studienbibliothek Dillingen/Biblioteca de Studiu Dillingen (SBD): X 123 (66) (<http://daten.digital-e-sammlungen.de/~db/0010/bsb00106657/images/>, accesat în 12.8.2018).

12. Leiden. Universiteitsbibliotheek Leiden/Biblioteca Universitară Leiden (UBL):

a. Special Collections: COLBN 002-02-003; VLF 23.

13. Paris. Bibliothèque nationale de France/Biblioteca Națională a Franței (BNF):

a. Département Cartes et plans: GE B-696 (RES) (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52503220z/f1.item.r=Angelino%20Dulcert.zoom>, accesat în 12.8.2018).

b. Département des manuscrits: Espagnol 30 (<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b55002481n/f8.image>, accesat în 12.8.2018).

14. Vatican. Biblioteca Apostolica Vaticana/Biblioteca Apostolică a Vaticanului (BAV): Pal. Lat. 1362 B (http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/bav_pal_lat_1362b, accesat în 12.8.2018).

15. Rapperswil. Muzeum Polskie w Rapperswilu/Muzeul polonez din Rapperswil (MPR):

a. Cartographia Rappersviliana Polonorum (CRP): 00100–04939 (<http://mapy.muzeum-polskie.org/katalog-map-crp/wiat-europa-i-sarmacja-europejska/239--tabvla-moderna-polonie-vngarie-boemie-ger-manie-ryssie-lithvanie.html>, accesat în 12.8.2018).

16. Washington D.C.. Library of Congress/Biblioteca Congresului (LoC):

a. Geography and Map Division: G1015.S43 1517 (<http://hdl.loc.gov/loc.gmd/g3200m.gct00046>, accesat în 12.8.2018).

17. Chantilly. Musée Condé/Muzeul Condé:

a. Cartes et plans: Ms698 (65R).

3. SURSE PRIMARE EDITE

——— *A General Collection of Treatys of Peace and Commerce, Manifestos, Declarations of War, and other Publick Papers, from the End of the Reign of Queen Anne to the Year 1731* 4. London: 1732.

——— *Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában 1720–1721* [Populația Ungariei în vremea Pragmaticii Sancțiuni 1720–1721]. Budapest: Athenaeum, 1896.

BERGER, ALBERT, „Volkszählung in den Sieben und Zwei Stühlen, im Bistritzer und Kronstädter Distrikte vom Ende des XV. und Anfang des XVI. Jahrhunderts”, *Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde* 17 (1894): 49–59, 65–74.

Călători străini despre Țările Române, vol. 9, ed. Maria Holban, M.M. Alexandrescu-Dersca Bulgariu și Paul Cernovodeanu. București: Editura Academiei Române, 1997.

Conscripția fiscală a Transilvaniei din anul 1750, vol. 1: Descrierea localităților conscrise, ed. Ladislau Gyémánt, Remus Câmpeanu, Anton Dörner și Florin Mureșan. București: Editura Enciclopedică, 2009.

FENEȘAN, COSTIN, *Izvoare de demografie istorică 1. Secolul al XVIII-lea: Transilvania*. București: Direcția Generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, 1986.

HONTERUS, JOHANNES, *Chorographia Transylvaniae Sybembürgen* Basel 1532. Hermannstadt: Schiller, 2017.

HONTERUS, JOHANNES, *Chorographia Transylvaniae Sybembürgen*. Kronstadt: Meschendorfer, 1939.

HONTERUS, JOHANNES, *Chorographia Transylvaniae Sybembürgen*. München: Meschendorfer, 1960.

HONTERUS, JOHANNES, *Chorographia Transylvaniae. Die älteste Karte der von den Sachsen bewohnten Theile Siebenbürgens*. Wien: Graeser, 1898.

MARSIGLI (MARSILI), LUIGI FERDINANDO, *Autobiografia di Luigi Ferdinando Marsili*, ed. Emilio Lovarini. Bologna: Zanichelli, 1930.

Memoriul fostului Regiment I roman de grănițeri relativ la munții revendicați, pe cari i-au stăpânit grănițerii de la 1769 până la 1864, când au fost dați în mod ilegal „Universității săsești”, familiei grofești Kendeffy și altor proprietari „nemeși” din Ardeal. Sibiu: Tipografia Poporului, 1924.

SCHULLER, FRIEDRICH, „Zwei Konskriptionen des einstigen Hermannstädter Stuhles aus dem Beginne des 18. Jahrhunderts”, *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde* 32, Heft. 1–3 (1903–1904): 88–202, 246–476, 501–630.

SOTERIUS, GEORG, *Cibinium. Eine Beschreibung Hermannstadts vom Beginn des 18. Jahrhunderts*, ed. Lore Poelchau. Köln: Böhlau, 2006.

SPRINGFELS, FRIEDRICH SCHWANTZ VON, *Descrierea Olteniei la 1723*, ed. Mircea-Gheorghe Abrudan. Brăila–Cluj-Napoca: Editura Istros; Centrul de Studii Transilvane, 2017.

The portolan chart of Angellino de Dalorto, MCCCXXV, in the collection of Prince Corsini at Florence, ed. Arthur R. Hinks. London: Royal Geographical Society, 1929.

TIMÁR, GÁBOR; BISZAK, SÁNDOR; MOLNÁR, GÁBOR; SZÉKELY, BALÁZS; IMECS, ZOLTÁN; JANKÓ, ANNAMÁRIA, *Digitized maps of the Habsburg Empire – First and Second Military Survey, Grossfürstenthum Siebenbürgen*, DVD. Budapest: Arcanum, 2007.

Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, vol. 3 (1391–1415), ed. Franz Zimmermann, Carl Werner și Georg Müller. Hermannstadt: Michaelis, 1902.

Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, vol. 4 (1416–1437), ed. Gustav Gündisch. Hermannstadt: Krafft & Drotleff, 1937.

Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, vol. 5 (1438–1457), ed. Gustav Gündisch. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975.

Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, vol. 6 (1458–1473), ed. Gustav Gündisch. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1981.

Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, vol. 7 (1474–1486), ed. Gustav Gündisch, Herta Gündisch, Konrad Gündisch și Gernot Nussbächer. București: Editura Academiei Române, 1991.

4. SURSE SECUNDARE

——— *Calendarium Transylvanicum Titulare pro anno ab Incarnatione Jesu Christi MDCCLXXI*. Sibiu: 1771.

——— „Carlsburg in Siebenbürgen”, *Neue Zeitungen von gelehrten Sachen des Jahrs MDCCXXXIV*, N. LXVII (1734): 596–597.

——— *Das Land und Volk der Szeckler in Siebenbürgen*. Pest: Hartleben, 1833.

——— „Des Ungrischen Atlas vierter Theil”, *Neues Ungarisches Magazin* 2 (1792): 184–192.

——— „Einige jüngst geschene merkwürdige Todesfälle”, *Neue genealogisch-historische Nachrichten von den vornehmsten Begebenheiten, welche sich an den europäischen Höfen zutragen* 127 (1761): 550–561.

——— „Siebenbürgische Annalen unter der Kaiserin Königin Maria Theresia”, *Siebenbürgische Quartalschrift* 4 (1795): 1–58.

——— „Wissenschaftliche Sammlung des Herrn Niklas von Jankowits zu Pesth”, *Taschenbuch für Vaterländische Geschichte* 2, ed. Joseph von Hormayr și Alois von Mednyánszky, 329–359. Wien: Strauß, 1821.

ACKER, MIHAI, „Vechile spălătorii de aur din jurul Sebeșului”, *Apulum* 5 (1965): 647–658.

ALBESCU, IOAN, *Turnu-Roșu*. București: Meridiane, 1966.

ANGHEL, CĂLIN, *Evoluția urbanistică a orașului Sebeș*. Alba Iulia: Altip, 2011.

ANGHEL, GHEORGHE, „Construcții de apărare executate de Giovanni Morando Visconti în cetatea medievală de la Alba Iulia la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de al XVIII-lea”, *Apulum* 50 (2013): 167–180.

AVRAM, ALEXANDRU, *Topografia monumentelor din Transilvania. Municipiul Mediaș. Centrul Istoric*. Sibiu–Alba Iulia: Altip, 2006.

AVRAM, ALEXANDRU; BUCUR, IOAN, *Denkmaltopographie Siebenbürgen 5.1.1. Stadt Hermannstadt. Die Altstadt/Topografia monumentelor din Transilvania 5.1.1. Municipiul Sibiu. Centrul Istoric*. Köln: Rheinland, 1999.

AVRAM, ALEXANDRU; MACHAT, CHRISTOPH, *Denkmaltopographie Siebenbürgen 5.7.1. Stadt Mediasch. Altstadt/Topografia monumentelor din Transilvania 5.7.1. Municipiul Mediaș. Centrul Istoric*. Heidelberg: Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 2011.

BĂLDESCU, IRINA, *Transilvania medievală: Topografie și norme juridice ale cetăților Sibiu, Bistrița, Brașov, Cluj*. București: Simetria, 2012.

BARTOS-ELEKES, ZSOMBOR, „Digital analyses concerning Honter's map”, *Acta Geodaetica et Geophysica Hungarica*, 45, nr. 1 (2010): 3–8.

BARTOS-ELEKES, ZSOMBOR, „Honterus Erdély-térképének vetületéről, pontosságáról” [Proiecția și precizia hărții Transilvaniei a lui Honterus], *Geodézia és Kartográfia* 61, nr. 6 (2009): 15–18.

BAUMANN, FERDINAND, *Zur Geschichte von Mühlbach. Abhandlung zum Programm des evangelischen Unter-Gymnasiums A. B. in Mühlbach (Siebenbürgen) 1881/1882*. Hermannstadt: Krafft, 1882.

BENKŐ, JÓZSEF, *Transsilvania sive Magnus Transsilvaniae Principatus*, vol. 1–2. Vindobonae: Kurtzbök, 1778.

BEȘLIU MUNTEANU, PETRE, *Hermannstädter Spital und Spitalskirche, 13.–18. Jh./Spitalul și Biserica spitalului din Sibiu, secolele XIII–XVIII*. Hermannstadt/Sibiu: Honterus, 2012.

BIELZ, JULIUS, „Hermannstädter Ansichten und Pläne des 16. Bis 19. Jahrhunderts”, *Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt*, 11 septembrie, 1925.

BLANCHARD, ANNE, „Ingénieurs de Sa Majesté Très Chrétienne à l'étranger”, ou l'école française de fortifications”, *Revue d'histoire moderne et contemporaine* 20, nr. 1 (1973): 25–36.

BLASEK, HEINRICH; RIEGER, FRANZ, *Beiträge zur Geschichte der k.u.k. Genie-Waffe*. Wien: L. W. Seidel & Sohn, 1898.

BORBÉLY, ANDOR, „Erdélyi városok képeskönyve 1736-ból” [Album al orașelor transilvănene din 1736], *Erdélyi Múzeum* 48, nr. 2 (1943): 197–215.

BORBÉLY, ANDOR; NAGY, JULIA, „Magyarország I. katonai felvétele II. József korában” [Prima ridicare militară a Ungariei în vremea lui Iosif al II-lea], în *Térképészeti Közlöny* 2 (1932): 35–85.

BORSA, GEDEON, „Die beiden Ausgaben der „Chorographia Transylvaniae” von Johannes Honter”, *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde* 11, nr. 2 (1988): 150–160.

BOZAC, ILEANA; PAVEL, TEODOR, *Călătoria împăratului Iosif al II-lea în Transilvania la 1773*, vol. 1–2. Cluj-Napoca: Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvane, 2006–2011.

BRANDSCH, HEINZ; HELTMANN, HEINZ; LIGNER, WALTER, ed., *Bildband Schäßburg, Sighisoara, Segesvár aus Vergangenheit und Gegenwart*. Düsseldorf: Albersdruck, 2003.

BRANDSCH, HANS-HEINZ; HELTMANN, HEINZ; LIGNER, WALTER, ed., *Schäßburg. Bild einer siebenbürgischer Stadt*. Thaur bei Innsbruck: Wort und Welt, 1994.

BRUSANOWSKI, PAUL; WIJNKOOP LÜTHI, MARC VAN, ed., *Christentum in Hermannstadt/Creștinismul în Sibiu*. Hermannstadt/Sibiu: Hora, 2002.

CAMPBELL, TONY, „Portolan charts from the late thirteenth century to 1500”, în *The history of cartography*, vol. 1, *Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, ed. J. B. Harley and David Woodward, 371–463. Chicago–London: University of Chicago Press, 1987.

CÂMPEANU, LIVIU, *Universitatea Saxonă din Transilvania și districtele românești aflate sub jurisdicția ei în Evul Mediu și Epoca Modernă*. Târgu Mureș: Nico, 2014.

CANTACUZINO, GHEORGHE I.; RĂDULESCU, VENERA, „Cercetări arheologice la cetatea Turnul Roșu (Boița, orașul Tâlmăciu, jud. Sibiu)”, *Cercetări Arheologice* 10 (1997): 291–308.

CARDARELLI, FRANÇOIS, *Encyclopaedia of Scientific Units, Weights, and Measures: Their SI Equivalences and Origins*, trad. M. J. Shields. London: Springer, 2003.

CASPARI, ANDREAS, „Etwas über das Schwefelbad bei Baassen/unweit Mediasch/oder das sogenannte brennende Wasser”, *Siebenbürgische Quartalschrift* 2 (1791): 207–214.

CHIRICESCU, ANDREEA, *Civilizația tradițională a sării în estul Transilvaniei: raport de cercetare*. Sfântu Gheorghe: Angustia, 2013.

COMAN, MARIAN, *Putere și Teritoriu: Țara Românească medievală (secolele XIV–XVI)*. Iași: Polirom, 2013.

COSMA, ELA, „Izvoare istorice străine despre colibași în secolele XVIII–XIX”, *Anuarul Arhivelor Mureșene* 4 (8) (2015): 113–132.

CRÎNGACI-ȚIPLIC, MARIA, *Oaspeții germani în sudul Transilvaniei. Istorie, arheologie și arhitectură (secolele XII–XIII)*. București: Editura Academiei Române, 2011.

CRISTACHE-PANAIT, IOANA, *Biserici de lemn monumente istorice din episcopia Alba Iuliei. Mărturii de continuitate și creație românească*. Alba Iulia: Editura Episcopiei Române, 1987.

CRIVELLI, ALDO, *Artisti Ticinesi dal Baltico al Mar Nero*. Locarno: Unione di banche svizzere, 1969.

CSAPLOVICS, ELMAR, „The Emergence of Early Regional Maps of Hungary and their Influence on the Mercator maps of Hungary”, în *A World of Innovation, Cartography in the Time of Gerhard Mercator*, ed. Gerhard Holzer, Valerie Newby, Petra Svatek și Georg Zotti, 84–111. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2015.

CZEKELIUS, OTTO, *Schriften aus dem Nachlaß*, ed. Brigitte Stephani. Bukarest: Kriterion, 1985.

CZEKELIUS, OTTO; FABINI, HERMANN, *Das alte Hermannstadt: Veduten und Stadtpläne aus vier Jahrhunderten*. Hermannstadt: Monumenta, 2007.

DANA, DAN; RADU, MĂRIUCA, „Transilvania pe Harta de la Hereford (sec. XIII)”, *Studii și Materiale de Istorie Medie* 20 (2002): 253–265.

DELEANU, TRAIAN, „Ultima moara a Sibiului renaște. Sub forma unui bloc de birouri”, *Turnul Sfatului*, 28 martie, 2011 (<http://www.turnulsfatului.ro/2011/03/20/ultima-moara-a-sibiului-quot-renaste-quot-sub-forma-unui-bloc-de-birouri/>, accesat în 21.11.2017).

DERER, HANNA, *Sibiu: arhitectura în epoca barocă*, ed. 1. București: Ion Mincu, 2003; ed. a 2-a. București: Ion Mincu, 2007.

DERZSI, JULIA, „Einführungs Studie: Zur Problematik der Städtischen Armenfürsorge. Sozialleistungen in Hermannstadt im Spiegel der Frühneuzeitlichen Rechnungsbücher/Studiu introductiv: Asistența socială la Sibiu în oglinda registrelor de socoteli din perioada premodernă”, în Petre Beșliu Munteanu, *Hermannstädter Spital und Spitalskirche, 13.–18. Jh./Spitalul și Biserica spitalului din Sibiu, secolele XIII–XVIII*, 12–18, 143–149. Hermannstadt/Sibiu: Honterus, 2012.

DILKE, OSWALD A. W., „The culmination of Greek cartography in Ptolemy”, în *The History of Cartography, vol. 1, Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, ed. J. B. Harley și David Woodward, 177–200. Chicago–London: University of Chicago Press, 1987.

DÖRFLINGER, JOHANNES, „Vom Aufstieg der Militärkartographie (nach 1683) bis zum Wiener Kongress (1815)”, în *Österreichische Kartographie: von den Anfängen im 15. Jahrhundert bis zum 21. Jahrhundert*, ed. Ingrid Kretschmer și Karel Kriz, 75–167. Wien: Institut für Geographie und Regionalforschung der Universität Wien, 2004.

DÖRFLINGER, JOHANNES, *Die österreichische Kartographie im 18. und zu Beginn des 19. Jahrhunderts, unter besonderer Berücksichtigung der Privatkartographie zwischen 1780 und*

1820. 1. Band: *Österreichischen Karten des 18. Jahrhunderts*. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1984.

DÖRNER, ANTON, „Instituții centrale și locale”, în *Istoria Transilvaniei. Vol. III (de la 1711 până la 1918)*, ed. Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler și András Magyari, 31–46. Cluj-Napoca: Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2008.

DÖRNER, ANTON, „Structura puterii”, în *Istoria Transilvaniei. Vol. II (de la 1541 până la 1711)*, ed. Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler și András Magyari, 141–186. Cluj-Napoca: Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2008.

DÖRNER, ANTON, „Transilvania între stabilitate și criză (1457–1541)”, în *Istoria Transilvaniei. Vol. I (până la 1541)*, ed. Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler și András Magyari, 283–330. Cluj-Napoca: Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2009.

DÖRNER, ANTON, *Reformismul austriac și administrația din Transilvania în secolul al XVIII-lea*. Cluj-Napoca: Napoca Star, 2009.

DRASKÓCZY, ISTVÁN, „Az erdélyi Szászföld demográfiai helyzete a 16. század elején” [Situația demografică a Ținutului Săsesc din Transilvania la începutul secolului al XVI-lea], *Erdélyi Múzeum* 61, nr. 1–2 (1999): 1–30.

DRIESCH, URSULA VON DEN, „Müller, Johann Christoph”, în *Neue Deutsche Biographie* 18 (1997), 422–423 (<https://www.deutsche-biographie.de/pnd104161744.html#ndbcontent>, accesat în 9.8.2018).

DROTLOFF, HANSOTTO; CÂMPEANU, LIVIU, „Kuruzen gegen Kaiserlichen: die Schlacht um Mediasch. Die Belagerung der Stadt im Jahre 1705, beschrieben von einem anonymen/Curuți vs. imperiali: bătălia pentru Mediaș. Asediul orașului din 1705, descris de un contemporan anonim”, în *Mediaș–750. Studii*, vol. 1, ed. Vasile Mărculeț și Helmuth Julius Knall, 47–93. Mediaș: Crisserv, 2015.

DROTLOFF, HANSOTTO; SCHUSTER, GÜNTHER E., *Mediasch. Ein historischer Streifzug durch die siebenbürgisch-sächsische Stadt an der Kokel*. Hermannstadt–Bonn: Schiller, 2009.

DUBOWY, ERICH, *Sighișoara un oraș medieval*. București: Editura Tehnică, 1957.

DULDNER, JOHANN, „Zur Geschichte des Überganges Siebenbürgens unter die Herrschaft des Hauses Habsburg: die Jahre 1687–1691”, *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde* 30 (1902): 178–253.

DUNCKER, CARL VON, „Die Invasion Schlesiens durch die königlich preussischen Truppen im Monate December 1740”, *Mittheilungen des k. k. Kriegs-Archivs* (1885): 1–73.

DUNCKER, CARL VON, *Oesterreichischer Erbfolge-Krieg 1740–1748*, vol. 2. Wien: Seidel, 1896.

EDSON, EVELYN, *The World Map, 1300–1492: The Persistence of Tradition and Transformation*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2007.

ENGELMANN, GERHARD, *Johannes Honter als Geograph*. Studia Transylvanica 7. Köln–Wien: Böhlau, 1982.

FABINI, HERMANN, *Atlas der siebenbürgisch-sächsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, vol. 1. Heidelberg: Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 1998.

FABINI, HERMANN, *Baugeschichtliche Entwicklung von Alt-Hermannstadt*. Hermannstadt: Transilvania, 1983.

FABINI, HERMANN, *Evoluția orașului oglindită în reprezentări grafice*. Sibiu: Transilvania, 1983.

FABINI, HERMANN; FABINI, ALIDA, *Hermannstadt: Porträt einer Stadt in Siebenbürgen*. Hermannstadt: Monumenta, 2003.

FABRITIUS, CARL, *Erdélynek Honter János által készített térképe 1532-ből egy térképpel* [Harta Transilvaniei realizată de Johannes Honterus în 1532], *Értekezések a Történeti Tudományok köréből* [Contribuții din aria științelor istorice] 7, nr. 7 (1878).

FALCHETTA, PIERO, „Il mappamondo (scomparso ?) di Fra Mauro”, *Studi Veneziani* 62–64 (2011), 225–244.

FALCHETTA, PIERO, *Fra Mauro's Map of the World*. Turnhout: Brepols, 2006. Transliterațiile online la adresa http://geoweb.venezia.sbn.it/cms/images/stories/Testi_HSL/FM_iscr.pdf, accesat în 15.6.2017.

FLEISCHER, MICHAEL, „Ein bisher unbekannter Stadtplan von Mühlbach vom Jahre 1769”, *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde* 6, nr. 2 (1983): 129–136.

FLEȘER, GHEORGHE; RUSTOIU, IOANA; DUMITRAN, ANA, *Biserici românești de zid din județul Alba. Vol. I: Protopopiatul ortodox Sebeș*. Alba Iulia: Altip, 2005.

FLOREA, NICOLAE; MUNTEANU, ION, ed., *Sistemul Român de Taxonomie a Solurilor (SRTS)*. Craiova: Sitech, 2012.

FOLBERTH, DIETER; RAMPELT, PAUL; DEPPNER, OTTO, ed., *Mediasch. Die siebenbürgisch-sächsische Stadt an der Grossen Kokel*. Thaur bei Innsbruck: Wort und Welt, 1992.

GATTI, FRIEDRICH, *Geschichte der k. k. Ingenieur- und k. k. Genie-Akademie 1717–1869*. Wien: Braumüller, 1901.

GAUTIER-DALCHÉ, PATRICK, „The Reception of Ptolemy’s Geography (End of the Fourteenth to Beginning of the Sixteenth Century)”, în *The history of cartography, vol. 3, Cartography in the European Renaissance*, ed. David Woodward, 285–364. Chicago–London: University of Chicago Press, 2007.

GÖLLNER, CAROL, *Regimentele grănicerești din Transilvania 1764–1851*. București: Editura Militară, 1973.

GRECEANU, EUGENIA, *Monumentele medievale din Mediaș*. București: Meridiane, 1968.

GÜNDISCH, KONRAD, „Ortsgeschichte im Überblick”, în *Heltau: Geschichte und Kultur einer siebenbürgisch-sächsischen Gemeinschaft*, 19–64. Karlsruhe: Südwest, 2002.

GÜNDISCH, KONRAD; BEER, MATHIAS, *Siebenbürgen und die Siebenbürger Sachsen*. München: Langen Müller, 1998.

GÜNTHER, SIEGMUND, „Johannes Honter, der Geograph Siebenbürgens”, *Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft zu Wien* 41 (1898): 643–663.

GYALÓKAY, JENŐ, „Erdély várai 1736-ban” [Cetățile Transilvaniei în 1736], *Hadtörténeti Közlemények* 36 (1935): 234–257.

Handbuch der historischen Stätten Siebenbürgens, ed. Harald Roth. Stuttgart: Alfred Kroner Verlag, 2003.

HARMS, WOLFGANG, „Sambucus, Johannes”, în *Neue Deutsche Biographie* 22 (2005), 405–406 (<https://www.deutsche-biographie.de/pnd118751069.html#ndbcontent>, accesat în 8.8.2018).

HECKMANN, HERMANN, „Fürstenhoff, Johann Georg Maximilian von”, în *Sächsische Biografie*, ed. Martina Schattkowsky (<http://www.isgv.de/saebi/>, accesat în 19.11.2017).

HEITEL, RADU, *Monumentele medievale din Sebeș-Alba*. București: Meridiane, 1964.

HENNE AM RHYN, OTTO, *Kulturgeschichte des deutschen Volkes*, vol. 1. Berlin: Baumgärtel, 1897.

Hermannstadt im Jahre 1790/Sibiul în anul 1790, ed. Cornel Lungu și Liliana Popa. Hermannstadt/Sibiu: Honterus, 2015.

HIRTENFELD, JAROMIR, *Der Militär-Maria-Theresien-Orden und seine Mitglieder*. Wien: K.k. Hof- und Staatsdruckerei, 1857.

HOFSTÄTTER, ERNST, *Beiträge zur Geschichte der österreichischen Landesaufnahmen. Ein Überblick der topographischen Aufnahmeverfahren, deren Ursprünge, ihrer Entwicklungen und Organisationsformen der vier österreichischen Landesaufnahmen*, vol. 1–2. Wien: Bundesamt für Eich- und Vermessungswesen, 1989.

HONTERUS, JOHANNES, *Rudimenta Cosmographica. Grundzüge der Weltbeschreibung (Corona, Kronstadt, 1542)*. Republicată; Hermannstadt–Bonn: Schiller, 2015.

HUBER, RUDOLF; RIETH, RENATE, ed., *Glossarium Artis. Band 7: Festungen: Der Wehrbau nach Einführung der Feuerwaffen*. Saur: München, 1990.

HÜHNEL, HELGA, „Die Verkehrssituation von Kronstadt und seiner Umgebung vom 17. bis ins 19. Jahrhundert, gezeigt an Landkartenbeispielen aus den Beständen der Kartensammlung der Österreichischen Nationalbibliothek”, *Cumidava* 22–24 (1998–2000): 217–235.

HULEA, EUGEN; STREITFELD, THEOBALD, „Stampe din secolul XVIII privitoare la orașele Alba Iulia și Sebeș”, *Apulum* 6 (1967): 663–673.

IACOB, DAN DUMITRU; NIEDERMAIER, PAUL; PÁL, JUDIT; PINTER, ZENO KARL; SALONTAI, MIHAELA SANDA, *Atlas istoric al orașelor din România. Seria C, Transilvania. Fascicula 2, Sebeș/Städtegeschichteatlas Rumäniens. Reihe C, Transsylvanien, 2. Lieferung, Mühlbach*. București: Editura Enciclopedică, 2004.

IRÁS, KRISZTINA, „Hungary on Two Portolan Charts by Angelino Dulcert (1325/30, 1339)”, *Imago Mundi* 59, nr. 2 (2007): 223–231.

IRIMIE, CORNEL; DUNARE, NICOLAE; PETRESCU, PAUL, *Mărginenii Sibiului. Civilizație și cultură populară românească*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1985.

ISTRATE, ANGEL, *Piața Mare. Cercetări arheologice*. Alba Iulia: Altip, 2007.

JACOBI, JOHANN GEORG FRIEDRICH, *Neue Sammlung geographisch-historisch-statistischer Schriften*, vol. 12. Weissenburg–Schwabach: Mizler, 1792.

JACUBENZ, PAUL, „Die Cis-alutanische Walachei unter kaiserlicher Verwaltung 1717–1739”, *Mitteilungen des k.u.k. Kriegsarchivs*, 12 (1900): 173–250.

JANKÓ, ANNAMÁRIA, “An Outstanding Person of the 1st Military Survey: Mihály Lajos Jeney”, în *Studia Cartologica 13: Papers in Honour of the 65th Birthday of Prof. István Klinghammer*, ed. László Zentai, János Györffy și Zsolt Török, 201–207. Budapest: ELTE-Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék, 2006.

KENNEDY, HEATHER, ed., *Dictionary of GIS Terminology* (Redlands: ESRI Press, 2000).

KEPP, FRIEDRICH, „Einiges aus der Geschichte der Siebenrichterwaldungen”, *Jahrbuch des Siebenbürgischen Karpathenvereines* 20 (1911): 53–58.

KLEIM, UWE, „Namengut und identifizierte unbenannte Örtlichkeiten in der Weltkarte des Andreas Walsperger von 1448” (https://www.unibw.de/inf4/professors/vc-en/staff/kleim/activities/walsperger-en/index_html, accesat în 15.6.2017).

KLEIN, KARL KURT, *Zur Basler Sachsenlandkarte des Johannes Honterus vom Jahre 1532*. München: Meschendorfer, 1960.

Kleinschenk in Siebenbürgen. Ein Heimatbuch, ed. Gerhardt Binder. München: Verlag der Siebenbürgisch-Sächsischen Stiftung, 1997.

KOEMAN, CORNELIS; SCHILDER, GUNTER; VAN EGMOND, MARCO; VAN DER KROGT, PETER, „Commercial cartography and map production in the Low Countries, 1500–ca.1672”, în *The history of Cartography, vol. 3, Cartography in the European Renaissance*, ed. David Woodward, 1296–1383. Chicago–London: University of Chicago Press, 2007.

KÖPECZI, BÉLA; BARTA, GÁBOR; BÓNA, ISTVÁN; MAKKAI, LÁSZLÓ; SZÁSZ, ZOLTÁN; MISKOLCZY, AMBRUS; MÓCSY, ANDRÁS; PÉTER, KATALIN; TÓTH, ENDRE; TRÓCSÁNYI, ZSOLT; VÁRKONYI, ÁGNES R.; VÉKONY, GÁBOR, *Kurze Geschichte Siebenbürgens*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990.

KUNISCH, JOHANNES, „Lacy, Franz Moritz Graf von”, în *Neue Deutsche Biographie* 13 (1982), 382 (<https://www.deutsche-biographie.de/pnd118778404.html#ndbcontent>, accesat în 19.1.2018).

KUTSCHERA, ROLF, „Guvernatorii Transilvaniei, 1691–1774”, *Anuarul Institutului de Istorie Națională* 9 (1943–1944): 131–222.

LAZĂR, MIRCEA DAN, „Repertoriul glăjăriilor transilvănene din secolele XVII–XIX”, *Brukenenthal. Acta Musei* I. 1 (2006): 215–232.

LEONHARDT, KURT; EBERLE, WALTRAUT; FRANK, GABRIELE, *Schäßburg: Bauaufnahme einer mittelalterlichen Stadt*. Hermannstadt: Honterus, 2009.

LIUNGMAN, CARL G., *Symbols: Encyclopedia of Western Signs and Ideograms*. Stockholm: HME Publishing, 2004.

LUMINET, JEAN-PIERRE, „Blaeu, Willem Janszoon”, în *Biographical Encyclopedia of Astronomers*, ed. Thomas Hockey, ed. a 2-a, 242–244. New York: Springer, 2014.

MACHAT, CHRISTOPH; POPA, CORINA, *Denkmaltopographie Siebenbürgen 4.1. Stadt Schäßburg/Topografia Monumentelor din Transilvania 4.1. Municipiul Sighisoara*. Köln: Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 2002.

MÂNDESCU, DRAGOȘ, „An Almost Forgotten Old Map and the First Mentions of Some Roman Remains on Alutanus and Transalutanus Limes”, în *Ancient linear fortifications on the Lower Danube*, ed. Valeriu Sîrbu și Costin Croitoru, 77–84. Cluj-Napoca: Mega, 2014.

MARIENBURG, LUCAS JOSEPH, *Geographie des Großfürstenthums Siebenbürgen*, vol. 1–2. Hermannstadt: Hochmeister, 1813.

MARKÓ, ÁRPÁD, „Les soldats français dans la guerre d'indépendance du prince François II. Rákóczi (1703–1711)”, *Revue des études hongroises* 8–11 (1933): 266–287.

MERCATOR, GERARDUS, *Atlas sive Cosmographicae Meditationes de Fabrica Mundi et Fabricati Figura*. Duisburg: 1595 (<https://www.doria.fi/handle/10024/47181>, accesat în 1.10.2017).

MESCHENDORFER, HANS, „Kartographie”, în *Lexikon der Siebenbürger Sachsen*, ed. Walter Myß, 226–227. Thaur bei Innsbruck: Wort und Welt, 1993.

MESCHENDORFER, HANS; MITTELSTRASS, OTTO, *Siebenbürgen auf alten Karten: Lazarus/Tannstetter 1528, Johannes Honterus 1532, Wolfgang Lazius 1552/56*. Heidelberg: Arbeitskreis für Siebenbürgische Landeskunde, 1996.

MEURER, PETER H., „Cartography in the German Lands, 1450–1650”, în *The history of cartography*, vol. 3, *Cartography in the European Renaissance*, ed. David Woodward, 1172–1245. Chicago–London: University of Chicago Press, 2007.

MICU, EMIL, *Contribuțiuni la istoricul regimentului grăniceresc întâi valah*. București: Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1943.

MILD, FRIEDRICH KARL JOHANN, *Schäßburger Chronik*. Hermannstadt–Bonn: Schiller, 2010.

MILDENBERG, JOSEF HEINRICH BENIGNI VON, *Statistische Skizze der Siebenbürgischen Militär-Gränze*. Hermannstadt: Thierry, 1837.

MOISESCU, CRISTIAN, „Documente cartografice din secolul al XVIII-lea privind dezvoltarea sistemului de fortificații al orașului Sibiu”, în *Monumente istorice. Studii și lucrări de restaurare*, 188–194. București: Editura Tehnică, 1967.

MOLNÁR, GÁBOR; TIMÁR, GÁBOR; BISZAK, ELÖD, „Can the First Military Survey maps of the Habsburg Empire (1763–1790) be georeferenced by an accuracy of 200 meters?”, în *Conferință: 9th International Workshop on Digital Approaches to Cartographic Heritage*

(Budapest: 4–5 septembrie 2014). https://www.arcanum.hu/media/uploads/mapire/pub/1survey_molnar_et_al.pdf (accesat în 29.8.2018).

MORSE, VICTORIA, „The Role of Maps in Later Medieval Society: Twelfth to Fourteenth Century”, în *The history of cartography*, vol. 3, *Cartography in the European Renaissance*, ed. David Woodward, 25–52. Chicago–London: University of Chicago Press, 2007.

MÜLLER, GEORG EDUARD, „Die sächsische Nationsuniversität in Siebenbürgen. Ihre verfassungs- und verwaltungsrechtliche Entwicklung”, *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 44 (1928): 227–424.

MÜLLER, GEORG EDUARD, „Die ursprüngliche Rechtslage der Rumänen im Siebenbürger Sachsenlande”, *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 38 (1912): 85–314.

MÜLLER, GEORG EDUARD, *Stühle und Distrikte als Unterteilungen der Siebenbürgisch-Deutschen Nationsuniversität 1141–1876*. Hermannstadt: Krafft & Drotleff, 1941.

MÜLLER, HEINRICH, „Zur Geschichte des Repser Stuhles”, *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 36, 37, 39 (1909–1913): 311–398 (36); 112–203, 271–472, 599–574 (37); 249–476 (39).

MUNTEANU, CLAUDIU; POP, RĂZVAN, „Portul oraşului Hermannstadt (Sibiu) din anul 1703”, *Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica* 11 (2014): 27–39.

MUREŞAN, SOFRONIE, „Elemente matematice ale documentelor cartografice din secolul al XVIII-lea, referitoare la Banat”, în *Patrimonium Banaticum*, tom 3, 101–110. Timişoara: Waldpress, 2004.

NACU, ANDREI, „Die Dorfhälften” auf dem verwaltungsgebiet der siebenbürgisch-sächsischen Stühle (15–19. Jh.)”, *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* 60 (2017): 37–48.

NACU, ANDREI, „Primele reprezentări cartografice ale Transilvaniei (1325/1330–1520)”, *Revista Transilvania* 10 (2016): 88–96.

NACU, ANDREI, „The First Cartographic Representations of Transylvania (1325/1330–1520)”, *The Portolan* 101 (2018): 45–53.

NACU, ANDREI, Planurile Sighişoarei realizate de ingineri austrieci în secolul al XVIII-lea”, *Alt Schaessburg* 10 (2017): 81–94.

NÄGLER, THOMAS, *Aşezarea saşilor în Transilvania*. Bucureşti: Kriterion, 1992.

NÄGLER, THOMAS; BEȘLIU MUNTEANU, PETRE, „Repertoriul fortificațiilor medievale din piatră aflate în partea central sudică a Transilvaniei (secolele XIII–XVI)”, în *In memoriam Radu Popa: temeuri ale civilizației românești în context european*, ed. Daniela Marcu-Istrate, Angel Istrate și Corneliu Gaiu, 387–405. Cluj-Napoca: Accent, 2003.

NETOLICZKA, OSKAR, *Johannes Honterus ausgewählte Schriften*. Wien–Hermannstadt: Graeser; Krafft, 1898.

NIEDERMAIER, PAUL, *Geneza orașelor medievale în Transilvania*. București: Editura Academiei Române, 2016.

NIEDERMAIER, PAUL, *Siebenbürgische Städte. Forschungen zur städtebaulichen und architektonischen Entwicklung von Handwerksorten zwischen dem 12. und 16. Jahrhundert*. Köln–Wien: Böhlau, 1979.

NIEDERMAIER, PAUL, *Städtebau im Spätmittelalter: Siebenbürgen, Banat und Kreischgebiet (1348–1541)*. Köln: Böhlau, 2004.

NIEDERMAIER, PAUL; GUTT, REINHOLD; BONDOR, SIMONA, *Atlas istoric al orașelor din România. Seria C, Transilvania. Fascicula 1, Sighișoara/Städtegeschichteatlas Rumäniens, Reihe C, Transsylvanien. 1. Lieferung, Schässburg*. București: Editura Enciclopedică, 2000.

NUSSBÄCHER, GERNOT, „Johannes Honterus – pionier al cartografiei brașovene”, *Țara Bârsei* 13 (2014): 9–18.

NUSSBÄCHER, GERNOT, „Neue Erkenntnisse in der Honterus-Forschung”, *Revue roumaine d'histoire* 29 (1990): 141–146.

NUSSBÄCHER, GERNOT, *Beiträge zur Honterus-Forschung 1966-1989*. Kronstadt–Heidelberg: Aldus, 2003.

NUSSBÄCHER, GERNOT, *Johannes Honterus*. Bukarest: Kriterion, 1978.

ORTELIUS, ABRAHAM, *Theatrum Orbis Terrarum*. Antwerp: 1570 (<https://www.loc.gov/search/?dates=1500/1599&fa=segmentof:g3200m.gct00003/&q=Theatrum+Orbis+Terrarum&st=gallery>, accesat în 11.8.2018).

PALDUS, JOSEF, „Johann Christoph Müller. Ein Beitrag zur Geschichte vaterländischer Kartographie”, *Mitteilungen des K. und K. Kriegsarchivs*, Dritte Folge 5 (1907): 1–121.

PALDUS, JOSEF, *Die militärischen Aufnahmen im Bereiche der Habsburgischen Länder aus der Zeit Kaiser Josephs II.* Wien: Hölder, 1919.

PANAITE, OVIDIU, „Schituri ortodoxe în județul Alba”, *Altarul Reîntregirii* 21, nr. 1 (2016): 205–255.

PANCRATZ, ARNOLD, *Die Gassennamen Hermannstadts: Ein Kulturbild* (Hermannstadt: Krafft & Drotleff, 1935).

PAPACOSTEA, ȘERBAN, *Oltenia sub stăpânirea austriacă (1718–1739)*. București: Editura Enciclopedică, 1998.

PELLETIER, MONIQUE, „Le globe vert et l'œuvre cosmographique du gymnase vosgien”, *Bulletin du Comité français de cartographie*, 163 (2000): 17–31.

PELLETIER, MONIQUE, „Le portulan d'Angelino Dulcert, 1339”, *Cartographica Helvetica* 9–10 (1994): 23–31.

PELLETIER, MONIQUE, *La carte de Cassini. L'extraordinaire aventure de la carte de France*. Paris: Presses de l'école nationale des ponts et chaussées, 1990.

PETELEI, KLÁRA, *Descriptio Transylvaniae*. Sfântu Gheorghe: ARTprinter, 2013.

PINTER, ZENO KARL; URDUZIA, CLAUDIA, *Cercetări arheologice în așezarea medievală de la Miercurea Băi-Cunța*. București: Editura Academiei Române, 2015.

PLIHÁL, KATALIN, „Erdély térképi forrásai a XVI. században” [Surse cartografice privind Transilvania din secolul al XVI-lea], în *Honterus-emplékkönyv/Honterus Festschrift*, ed. W. Salgó Ágnes și Stemler Ágnes, 73–100. Budapest: Osiris, 2001.

PLIHÁL, KATALIN, „G. M. Visconti Erdély térképe 1699-ből” [Harta Transilvaniei a lui G. M. Visconti din 1699], *Cartographica Hungarica* 7 (2000): 1–24.

PLIHÁL, KATALIN, „Johannes Honterus Chorographia Transylvaniae Sybembürgen című térképeinek kiadástörténeti áttekintése” [Prezentarea cronologiei edițiilor hărții Chorographia Transylvaniae Sybembürgen a lui Johannes Honterus], *Geodézia és Kartográfia* 66, nr. 9–10 (2014): 7–13 și nr 11–12 (2014): 11–18.

POPA, CRISTIAN IOAN, „Câmpul Pâinii și monumentele sale. Nașterea și apusul unui simbol”, *Sargetia* 4 (2013): 281–302.

POPA, CRISTIAN IOAN, „Lupta de la Câmpul Pâinii (13 octombrie 1479). De la universalitatea lied-ului medieval la recuperarea eroilor naționali”, *Terra Sebus* 2 (2010): 269–306.

POPA, CRISTIAN IOAN, *Valea Cugirului din preistorie până în zorii epocii moderne*. Cluj-Napoca: Mega, 2011.

POPA, CRISTIAN IOAN; GHENESCU, OVIDIU, „Câteva observații privind fortificația bisericii evanghelice din Sebeș” (2011) (<https://www.cetati.medievistica.ro/pagini/Castelani/texte/Sebes/Sebes.htm>, accesat în 25.11.2017).

POPA, FLORIN; POPA, CARMEN; POPA, ȘTEFAN, *Monografia unei comune: Râu-Sadului; Biografia unei personalități: preot Ioan Marin*. Sibiu: Editura Andreiană, 2016.

POPESCU, CONSTANTIN; POPESCU, RICA, „Contribuții la cunoașterea situației social-economice a colibașilor din zona Branului în secolele XVIII–XIX, *Muzeul Regional Brașov. Culegere de studii și cercetări* 1 (1967): 175–181.

POPESCU-SPINENI, MARIN, *România în istoria cartografiei până la 1600*, vol. 1–2. București: Imprimeria Națională, 1938.

POPESCU-SPINENI, MARIN, *România în izvoare geografice și cartografice: din antichitate până în pragul veacului nostru*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1978.

POPOVICI, BOGDAN-FLORIN; STOIAN, EMIL, *Carantina Branului (sec. XVIII–XIX)*. București: Editura Sigma, 2002.

RAICA, ION, *Sebeșul*. Cluj-Napoca: George Barițiu, 2002.

RAISZ, ERWIN, „Colonel Stefan Lutsch von Luchsenstein 1710–1792”, *Imago Mundi* 10 (1953): 122.

REGELE, OSKAR, *Beiträge zur Geschichte der staatlichen Landesaufnahme und Kartographie in Österreich bis zum Jahre 1918*. Wien: Verlag des Notringes der Wissenschaftlichen Verbände Österreichs, 1955.

REICHENAUER VON REICHENAU, CONSTANTIN; CSERGHEÖ, GÉZA VON; BÁRCZAY, OSCAR VON, *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch in einer neuen, vollständig geordneten und reich vermehrten Auflage mit heraldischen und historisch-genealogischen Erläuterungen. Vierten Bandes zwölfte Abtheilung: Der Adel von Siebenbürgen*. Nürnberg: Bauer & Raspe (E. Küster), 1898.

REISSENBERGER, LUDWIG, „Über die ehemaligen Befestigungen von Hermannstadt”, *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 29 (1900): 315–417.

RIEGER, FRANZ, “Prinz Eugen und das Fürstenthum Siebenbürgen”, *Organ der Militärwissenschaftlichen Vereine* 52 (1896): 257–307.

ROSSI, GIOVANNI GIACOMO, *Mercurio geografico overo guida geografica in tutte le parti del mondo*. Roma: de Rossi, 1692 (<https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/view/search;JSESSIONID=4bde1b34-dc7e-43a8-9870-448035805dc2?q=Mercurio%20geografico&>

sort=pub_list_no_initialsort%2Cpub_date%2Cpub_list_no%2Cseries_no&os=0, accesat în 11.8.2018).

ROTH, HARALD, *Hermannstadt: Kleine Geschichte einer Stadt in Siebenbürgen*, ed. a 2-a. Köln–Weimar–Wien: Böhlau, 2007.

ROTH, JOHANN; KRAUSS, FRIEDRICH, ed., *Siebenbürgisch-Sächsisches Wörterbuch Bd. 5 (R–Salarist)*. Straßburg: Trübner, 1929.

RUSU, ADRIAN ANDREI, ed., *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2000.

SABĂU, NICOLAE, „Giovanni Morando Visconti (1652–1717) în Transilvania. În jurul unui plan inedit pentru Cetățuia din Cluj”, *Ars Transsilvaniae* 14–15 (2004–2005): 23–42.

SALZER, JOHANN MICHAEL, *Der königl. freie Markt Birthälm in Siebenbürgen*. Wien: Fromme, 1881.

SAMSON, ANDRA; VASILE, MIHAI; ENE, IRINA; ENE, EDMOND; STREINU, MARIUS; BODÓ, CRISTINA; BĂEȘTEAN, GICĂ, „Situl arheologic medieval de la Șibot-Cânepiște, jud. Alba. Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice preventive”, *Cercetări Arheologice* 21 (2014): 327–362.

SCHEDER, HARTMANN, *Liber chronicarum*. Nürnberg: Koberger, 1493 (https://de.wikisource.org/wiki/Schedel%E2%80%99sche_Weltchronik, accesat în 11.8.2018).

SCHULLER, G. A., „Hermannstadt um die Mitte des 18. Jahrhunderts. Ein kulturgeschichtliches Bild”, *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 34 (1907): 276–380.

SCHULLER, RICHARD, *Alt Schäßburg: kulturhistorische Skizze*, ed. a 3-a. Schäßburg: Horeth, 1934.

SEBIȘAN, CORINA, „Colecția de autografe (1685–1940), inventar nr. 451”, Ministerul Administrației și Internelor, Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sibiu (<http://old.arhivelenationale.ro/images/custom/image/serban/2011%20august%20sibiu/Inv%20451%20Autografe%20.pdf>, accesat în 21.11.2017).

SECHEL, TEODORA DANIELA, „Policy and the Social Discipline Promoted by the Habsburgs in Transylvania (1740–1830)”, în *Multiple kulturelle Referenzen in der Habsburgermonarchie des 18. Jahrhunderts. Das Achtzehnte Jahrhundert und Österreich Band 24*, ed. Wolfgang Schmale, 231–247. Bochum: Winkler, 2010.

SEIVERT, GUSTAV, *Die Stadt Hermannstadt. Eine historische Skizze*. Hermannstadt: Steinhaußen, 1859.

SEIVERTH, JOHANN, „Hermannstadt”, *Ungarisches Magazin oder Beyträge zur Ungarischen Geschichte, Geographie, Naturwissenschaft, und der dahin einschlagenden Litteratur* 4 (1787): 397–407.

SEYFART, JOHANN FRIEDRICH, *Lebens- und Regierungs-Geschichte Friedrichs des andern Königs in Preussen*, vol. 2. Leipzig: Böhme, 1786.

SEYFART, JOHANN FRIEDRICH, *Zweyter Theil, zweyter Abschnitt der Geschichte des seit 1756. in Deutschland und dessen angränzenden Ländern geführten Krieges*. Frankfurt–Leipzig, 1760.

Siebenbürgisch-Sächsisches Wörterbuch, Band 10: S–Schenkwein, ed. Malwine Dengel și Sigrid Haldenwang. Köln–Weimar–Wien: Böhlau; București: Editura Academiei Române, 2014.

SIGERUS, EMIL, *Chronik der Stadt Hermannstadt*. Hermannstadt: Honterus, 1930.

SIGERUS, EMIL, *Cronica orașului Sibiu 1100–1929*. Sibiu: Imago, 1997.

SIGERUS, EMIL, *Vom alten Hermannstadt*, vol. 1–2. Reeditare; Hermannstadt: Johannis Reeg, 2003–2007.

ȘLAPAC, MARIANA, *Cetățile bastionare din Moldova (sfârșitul secolului al XVII-lea–mijlocul secolului al XIX-lea)*. Chișinău: Arc, 2016.

SNYDER, JOHN P., „Map projections in the Renaissance”, în *The history of cartography*, vol. 3, *Cartography in the European Renaissance*, ed. David Woodward, 365–381. Chicago–London: University of Chicago Press, 2007.

SNYDER, JOHN P., *Map Projections – A Working Manual*. Washington: United States Government Printing Office, 1987.

ȘOTROPA, VIRGIL, „Regimentul grăniceresc Năsăudean”, *Arhiva Someșană* 2, nr. 2 (1925): 1–12.

STOYE, JOHN, *Marsigli's Europe 1680–1730. The life and times of Luigi Ferdinando Marsigli, soldier and virtuoso*. New Haven–London: Yale University Press, 1994.

SVATEK, PETRA, „Die Geschichtskarten des Wolfgang Lazius: die Anfänge der thematischen Kartographie in Österreich”, *Cartographica Helvetica* 37 (2008): 35–43.

SZALAI, BÉLA; SZÁNTAI, LAJOS, *Magyar várak, városok, falvak metszeteken: 1515–1800 [Reprezentări tipărite de cetăți, orașe și sate maghiare: 1515–1800]*, vol. 2 (A történelmi Magyarország [Ungaria istorică]). Budapest: Múzeum Antikvárium, 2006.

SZÉKELY, BALÁZS, „Rediscovering the old treasures of cartography — What an almost 500-year-old map can tell to a geoscientist”, *Acta Geodaetica et Geophysica Hungarica* 44, nr. 1 (2009): 3–16.

TANASE, MICHEL, „Franciscanii și piariștii la Mediaș. De la structuri urbane și parcelare la relații instituționale”, *Historia Urbana* 8, nr. 1–2 (2000): 187–204.

TANASE, MICHEL, „Piața orașului Mediaș: Un exemplu tipic de piață «evolutivă»”, *Historia Urbana* 2, nr. 1 (1994): 51–70.

TANASE, MICHEL, „Viața urbană a Mediașului în ajunul Primului Război Mondial. Încercare de reconstituire prin statute și anuare”, *Historia Urbana* 11, nr. 1–2 (2003): 29–48.

TANASE, MICHEL, „Villes neuves en Transylvanie entre les XII–XIII siècles”. Teză de doctorat, Universitatea Paris, Saint-Denis, 1981.

TEUTSCH, FRIEDRICH, „Die Landkarte von Ungarn von 1528”, *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 4 (1881): 42–43.

TEUTSCH, FRIEDRICH, „Drei sächsische Geographen des sechzehnten Jahrhunderts”, *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 15 (1880): 586–652.

TEUTSCH, FRIEDRICH, „Kleine Mittheilungen. Apian's Karte von Ungarn 1528”, *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 3 (1880): 73–74.

TEUTSCH, GEORG DANIEL, „Honterus' Karte von Siebenbürgen”, *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 1 (1878): 85–87.

TEUTSCH, GEORG DANIEL, „Lutsch von Luchsenstein, Stephan”, în *Allgemeine Deutsche Biographie* 19 (1884), 707 (<https://www.deutsche-biographie.de/pnd137892810.html>, accesat în 1.2.2018).

TIMÁR, GÁBOR; BISZAK, SÁNDOR; SZÉKELY, BALÁZS; MOLNÁR, GÁBOR, „Digitized Maps of the Habsburg Military Surveys – Overview of the Project of Arcanum Ltd. (Hungary)”, în *Preservation in Digital Cartography, Lecture Notes in Geoinformation and Cartography*, ed. M. Jobst, 273–283. Berlin-Heidelberg: Springer, 2011.

TIMÁR, GÁBOR; MOLNÁR, GÁBOR; IMECS, ZOLTÁN; PĂUNESCU, CORNEL, „Datum and projection parameters for the Transylvanian sheets of the 2nd and 3rd military surveys”, *Geographia Technica* 1 (2007): 83–88.

TIMÁR, GÁBOR; MOLNÁR, GÁBOR; SZÉKELY, BALÁZS; PLIHÁL, KATALIN, „The Map of Lazarus (1528) of Hungary and the Ptolemian Projection”, în *Proceedings of the First ICA Symposium on Cartography for Central and Eastern Europe*, ed. Georg Gartner și Felix Ortig, 683–693. Vienna: University of Technology, 2009.

ȚIPLIC, IOAN MARIAN, *Organizarea defensivă a Transilvaniei în Evul Mediu: secolele X–XIV*. București: Editura Militară, 2007.

TOGAN, GEORGE, *Mediaș, istorie romanțată*. București: Dacia Traiană, 1944.

TORGE, WOLFGANG, *Geschichte der Geodäsie in Deutschland*. Berlin–New York: de Gruyter, 2007.

TÖRÖK, ENIKŐ, „A Temesi Bánság és Erdély tartományterképei a dűlönkénti felmérés alapján”, în *Catastrum* 3, nr. 3 (2016): 31–40.

TÖRÖK, ZSOLT G., „Renaissance Cartography in East-Central Europe, ca. 1450–1650”, în *The history of cartography, vol. 3, Cartography in the European Renaissance*, ed. David Woodward, 1806–1851. Chicago–London: University of Chicago Press, 2007.

TÓTH, SÁNDOR LÁSZLÓ, „Kücsük Mehmed magyarországi tevékenységéhez” [Activitatea lui Küçük Mehmet în Ungaria], *Aetas* 14, nr. 4 (1999): 89–99 (http://www.aetas.hu/1999_4/99-4-9.htm, accesat în 1.3.2018).

TRAUSCH, JOSEF, *Schriftsteller-Lexikon oder biographisch-literarische Denk-Blätter der Siebenbürger Deutschen*, vol. 1–3. Kronstadt: Johann Gött & Sohn Heinrich, 1868–1871.

TREIBER, GUSTAV, „Siedlungsgeschichtliche Untersuchungen”, *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* 54 (1931): 103–107, 175–188.

TREUENFELD, IGNAZ LENK VON, *Siebenbürgens geographisch-, topographisch-, statistisch-, hydrographisch- und orographisches Lexikon mittelst eines Versuches seiner Landkarten-Beschreibung bearbeitet und alphabetisch geordnet*, vol. 1–4. Wien: Strauß sel. Witwe, 1839.

TRÖSTER, JOHANNES, *Das alt- und neu-teutsche Dacia; das ist: Neue Beschreibung des Landes Siebenbürgen ... Mit einer Einführung von Ernst Wagner*, ed. Ernst Wagner. Republicată; Köln–Wien: Böhlau, 1981.

URDUZIA, CLAUDIA, „The 2015 preventive archaeological research from Turnul Spart (Boița, Sibiu County)”, *Brukenenthal. Acta Musei*, I. 11 (2016): 67–76.

URDUZIA, CLAUDIA; PINTER, ZENO KARL, „Vechi piese de mobilier urban din Piața Mare din Sibiu”, *Brukenenthal. Acta Musei* I. 3 (2008): 243–262.

VAN DUZER, CHET, „Waldseemüller's World Maps of 1507 and 1516: Sources and Development of his Cartographical Thought”, *The Portolan* 85 (2012): 8–20.

VASILCA, DOINA, „An analysis of Mercator's map: Transylvania”, *RevCAD Journal of Geodesy and Cadastre* 15 (2013): 338–344.

VEREȘ, MĂDĂLINA VALERIA, „Constructing Imperial Spaces: Habsburg Cartography in the Age of Enlightenment”. Teză de doctorat, Universitatea Pittsburgh, 2015.

VEREȘ, MĂDĂLINA VALERIA, „Den östlichen Schutzwall der Habsburgermonarchie verteidigen Siebenbürgische Militäringenieur und die Kartierung der Bergpässe im 18. Jahrhundert”, în *Die Türkenkriege des 18. Jahrhunderts. Wahrnehmen–Wissen–Erinnern*, ed. Wolfgang Zimmermann și Josef Wolf, 235–264. Regensburg: Schnell & Steiner, 2017.

VEREȘ, MĂDĂLINA VALERIA, „Putting Transylvania on the Map: Cartography and Enlightened Absolutism in the Habsburg Monarchy”, *Austrian History Yearbook* 43 (2012): 141–164.

VEREȘ, MĂDĂLINA VALERIA, „Redefining Imperial Borders: Marking the Eastern Border of the Habsburg Monarchy in the Second Half of the Eighteenth Century” în *History of Cartography, Lecture Notes in Geoinformation and Cartography* 7, ed. Elri Liebenberg, Peter Collier și Zsolt Török, 3–23. Heidelberg: Springer Verlag, 2014.

VILIČIĆ, MARINA; LAPAINE, MILJENKO, „The Croatian Mile on Old Maps”, *Cartography and Geoinformation (Kartografija i geoinformacije)* 15, nr. 25 (2016): 4–22.

WAGNER, ERNST, „Wüstungen in den Sieben Stühlen als Folge der Türkeneinfälle des 15. Jahrhundert”, *Forschungen zur Volks- und Landeskunde* 21, nr. 1 (1978): 40–48.

WAGNER, ERNST, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen. Ein Überblick*, ed. a 7-a. München: Wort+Welt+Bild, 2009.

WAGNER, ERNST, *Historisch-statistisches Ortsnamenbuch für Siebenbürgen: mit einer Einführung in die historische Statistik des Landes*. Köln–Wien: Böhlau, 1977.

WAGNER, ERNST; GUNESCH, HANS, „Zur Geschichte des Winzer Distrikts”, *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde* 1, nr. 2 (1978): 81–119.

WAGNER, GERHARD M., ed., *Am Kreuzweg der Geschichte: Mühlbach im Unterwald*. Moosburg a. d. Isar: HOG Mühlbach, 2014.

WAWRIK, FRANZ, „Siebenbürgen”, în *Lexikon zur Geschichte der Kartographie* vol. 2. M – Z, 742–743. Wien: Deuticke, 1986.

WINDISCH, KARL GOTTLIEB VON, *Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen*. Preßburg: Löwe, 1790.

WOODWARD, DAVID, „Cartography and the Renaissance: Continuity and Change”, in *The history of cartography, vol. 3, Cartography in the European Renaissance*, ed. David Woodward, 3–24. Chicago–London: University of Chicago Press, 2007.

WOODWARD, DAVID, „Medieval Mappaemundi”, in *The History of Cartography, vol. 1, Cartography in Prehistoric, Ancient, and Medieval Europe and the Mediterranean*, ed. J. B. Harley and David Woodward, 286–370. Chicago–London: University of Chicago Press, 1987.

WURZBACH, CONSTANTIN VON, *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich*, vol. 54. Wien: k.k. Hof- und Staatsdruckerei, 1886.

ZIEGLAUER, FERDINAND VON, „Geschichte der Freimaurerloge St. Andreas zu den drei Seeblättern in Hermannstadt (1767–1790)”, *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde* 13 (1876): 1–92.

ZIMMERMANN, FRANZ, *Das Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation. Ein Führer durch dasselbe*, ed. a 2-a. Hermannstadt: Verlag des Archives, 1901.